

KUNSKAP & INSPIRATION • En tidning från ABF

NR 2.2026

fönstret

ABF

MAMMAKÖREN
SOM VÄXER
SÅ DET KNAKAR

VAL 2026

KAMPEN OM
DEMOKRATINS SKYDDSNÄT

LEDARSKAP

RIKSDAGSKANDIDATEN
SOM LEDER STUDIECIRKEL

KRYSS OCH TÄVLING

VINN **BIOBILJETTER**
OCH **HANNA ZETTERBERGS**
NYA BOK

BARCELONA

– SÅ GICK SNACKET PÅ
ANTI-TRUMP-MÖTET

LÄSTIPS

VÄRMLÄNSKA HISTORIER
UNDER TVÅ SEKEL

TARIK SALEH

FRÅN ABF-KURS TILL RÖDA MATTAN
– DÄRFÖR VÄLJER STJÄRNREGISSÖREN ATT PRATA MED *FÖNSTRET*

NATUR &
KULTUR

Vi lovar inte guld och gröna skogar ...

... men vi har något som vi
tror passar som hand i handske.

Den här asken innehåller hela 100 kort med svenska
ordspråk och uttryck. Varje kort har en snygg, smart
och klurig illustration på ena sidan och uttrycket på
den andra. För att du inte ska behöva koka soppa
på en spik finns dessutom en lärarhandledning med
spelregler och tips på olika sätt att använda korten.
När spelade du till exempel ordspråksbingo senast?

På nok.se/ordsprak finns facit med förklaringar så
att du har ett ess i rockärmen när eleverna börjar
använda korten.

Den som kommer först
kvarn får först mala

Väck inte den björn som sover

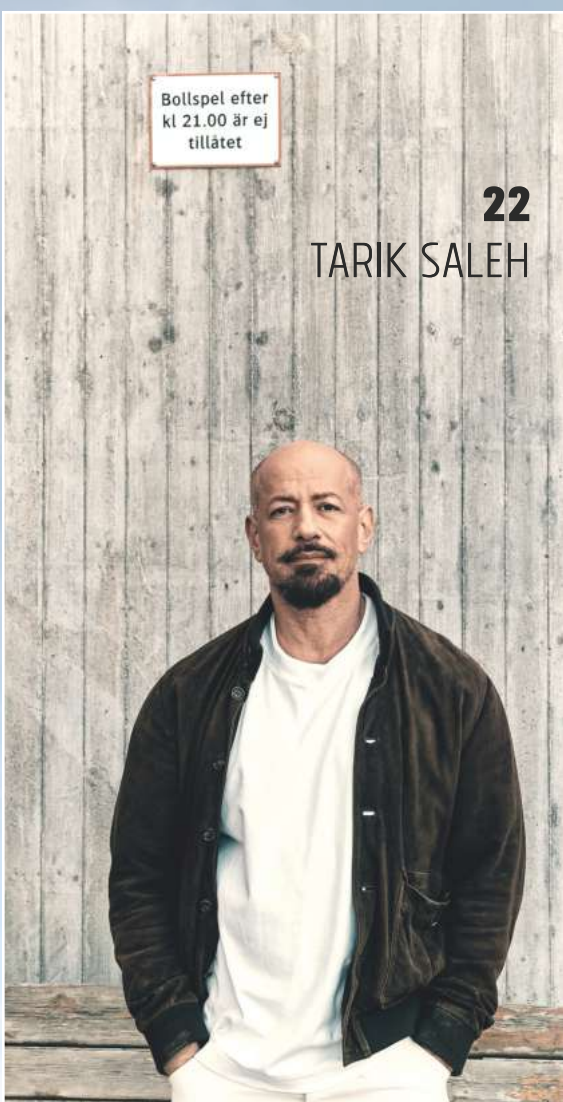
Smid
medan järnet
är varmt!

Kasta pärlor för svin

Läs mer på nok.se/ordsprak

INNEHÅLL

NR 2.2026

22
TARIK SALEH

18 BARCELONA

30 DEMOKRATIN

© Fredrik Petterson

© Anna-Lena Ahlström

REPORTAGE

18 48 TIMMAR I BARCELONA

Progressiva krafter från alla världsdelar samlades i Barcelona för att stoppa de globala högervindarna. *Fönstrets* Eric Sundström var där för att höra hur snacket gick.

22 TARIK SALEH

Sveriges hetaste regissör säger just nu nej till alla intervjuer. Så varför gör han ett undantag för ABF:s kulturmagasin *Fönstret*?

30 SVERIGE - KAMPEN OM DEMOKRATIN

Det statliga stödet till civilsamhället, folkbildningen och biståndet minskar drastiskt. Hur påverkar det vårt svenska samhälle?

LEDARSKAP

37 ERIK SJÖSTRAND

"Gemenskapen är inte ett substantiv – utan ett verb"

38 CIRKELLEDAREN

Riksdagskandidaten som leder studiecirkeln.

KULTUR

41 ULRIKA KNUTSON

Pressfrihet i kris – Sverige sladdar.

42 KLASSIKERLISTAN

Tio berättelser från Värmland.

44 FÖRFATTARMÖTE MAJA LUNDE

46 SJU SKÄL ATT LÄSA ELLEN KEY

ABF

49 ABF LADDAR FÖR EGEN VALRÖRELSE

52 MAMMAKÖREN VÄXER SÅ DET KNAKAR

56 FOLKBILDNINGSDRIFKA

Möt ANNA EKSTRÖM som håller brandtal för folkbildningen.

DESSUTOM

5 ERIC SUNDSTRÖM

"Ett liv av lärande och vänskap"

6 FOLKBILDNINGSBILDEN

8 RÖSTER OCH TÄVLING

9 QAISAR MAHMOOD

10 JUST NU

14 FÖRR

"Försvarsbeslutet 1936 ekar i vår tid"

48 KRYSSSET

58 EUROPAFÖNSTRET

"Flerspråkighet föder kreativitet"

Kunskap och inspiration

Ny studiehandledning!

Vill du prova något nytt i din cirkel?

Nu lanserar Fönstret en studiehandledning för att läsa och utforska klimatfiktiv skönlitteratur tillsammans.

1. Scanna QR-koden med din mobilkamera
2. Ta del av hela handledningen
3. Redo att använda i din verksamhet!

Fönstret direkt hem till brevlådan

4 nummer per år för bara
249 kr

Starta din prenumeration på
abf.se/tidningen-fonstret
eller mejla direkt till
eric.sundstrom@abf.se

Du hittar även Fönstret på

och alltid tillgänglig gratis på
www.abf.se

MAJKEN ROSENBERG

Student på litteraturvetarprogrammet vid Uppsala universitet som vill bli kulturjournalist, och som under våren 2026 har praktiserat på *Fönstret*. Majken har skrivit essän på sidan 16, tog Folkbildningsbilden (sid 6-7) och har hjälpt till på flera andra ställen i tidningen. Dessutom har hon skrivit för *Fönstrets* sociala medier.

MALIN CEDERFELDT ÖSTBERG

Född i Markaryd, tidigare ordförande för S-studenter och statssekreterare på utbildnings- och infrastrukturdepartementet. Kassaföreståndare för Byggnads och Sekos a-kassor – innan hon nyligen blev vald till förbundssekreterare för ABF. I den egenskapen skriven hon sin premiärkrönika på sid 57.

ULRIKA KNUTSON

En av *Fönstrets* allra viktigaste stöttepelare, och mycket uppskattad av er läsare. Är kulturjournalist och har sedan 2006 guidat *Fönstrets* läsare i kulturens värld. I det här numret presenterar hon tio böcker från Värmland (sid 42-43), och vi får sju skäl till att läsa Ellen Key (sid 46). Hennes krönika hittar du på sid 41.

DÄR VÄNSKAPEN VÄNTADE I 25 ÅR

Torget jag blickar ut över heter *Piazza delle sette chiese* (De sju kyrkornas torg) och jag är emotionellt sargad. Det här är mitt torg i världen, det har varit återträff – 25 år har passerat sedan jag och vad som blev mina vänner från hela världen studerade i Bologna vid *The Johns Hopkins University School of Advanced International Studies*.

När vi intog torget för en *aperitivo* hamnade jag bredvid Béa från Montréal som jag inte har sett på ett kvarts sekel. Hon frågade hur det är med mina döttrar, jag berättade att den äldsta just har börjat läsa franska – och Béa börjar genast beskriva vad vi ska göra när vi kommer för att öva på franskan i hennes älskade Québec, inklusive ett besök till familjens stuga vid en sjö.

Under lördagens avslutande middag är stämningen känslös på ett sätt som jag aldrig har upplevt. Vi minns vårt bästa och mest formativa år i livet, när vi var unga i en av Europas vackraste städer – sprängfull av historia och kultur – och världen var på väg åt rätt håll.

Efter oändligt många kramar, samtal, foton, måltider, resplaner och analyser av världsläget är det dags att åka hem. Några av oss sitter efter midnatt på trappan till *Basilica di San Petronio* och försöker få ordning på alla känslor. En sak som jag älskade var att jag lärde mig så mycket, samtidigt som djupa vänskapsband formades. Det är saker som inte alltid dominerar en vardagsvecka mitt i livet.

I det här numret av *Fönstret* introducerar vi för första gången en egen studiecirkel, framtagen av Majken Rosenberg som har praktiserat hos oss under våren. Det är en bokcirkel med tema klimatfiktiv litteratur, och mitt löfte är att genomföra cirkeln med ett par vänner som jag borde träffa oftare – och kanske några nya bekantskaper. Jag ska även se vad folkbildningen har att erbjuda vad gäller Italien och italienska.

Hela livet ska vara fullt av nya kunskaper och fördjupade vänskapsband, och när vardagen ersätter återträffen är folkbildningen din bästa vän.

Nästa nummer av *Fönstret* kommer den 7 september.

”HELA LIVET SKA
VARA FULLT AV NYA
KUNSKAPER OCH
FÖRDJUPADE
VÄNSKAPSBAND,
OCH NÄR VARDAGEN
ERSÄTTER ÅTERTRÄFFEN
ÄR FOLKBILDNINGEN
DIN BÄSTA VÄN.”

ERIC SUNDSTRÖM, chefredaktör
eric.sundstrom@abf.se

FÖNSTRET ges ut av Arbetarnas Bildningsförbund, ABF.
Besöksadress: Sveavägen 68, Stockholm.
Postadress: Box 522, 101 30 Stockholm.
Mejl: fonstret@abf.se
Telefon: 08-613 50 00

Redaktion
Eric Sundström, *chefredaktör*,
eric.sundstrom@abf.se

Fredrik Pettersson, *ansvarig utgivare*,
fredrik.pettersson@abf.se

Anders Timrén, *ad*, anders@islington.se

Prenumeration och adressändring
Studiecirkelledare
– vänd dig till din lokala ABF-avdelning.
Övriga prenumeranter:
tel: 08-613 50 00
prenumeration@fonstret.se
Abf.se/tidningen-fonstret

Annonsbokning
eric.sundstrom@abf.se

Korrektur: Fredrik Johansson
Omslagsfoto: Anna-Lena Ahlström
Tryckeri: Stibo
Upplaga: 17 200 exemplar (TS-kontrollerat)

Pris: 249 kr/år, lösnnummer 59 kr

Vi förbehåller oss rätten att publicera allt material även digitalt. *Fönstret* är medlem i Sveriges Tidskrifter.

• *Fönstret* på nätet Abf.se/tidningen-fonstret

FOLK BILDNINGEN BILDEN

TEXT OCH FOTO MAJKEN ROSENBERG

Fönstret tog rygg på ABF:s ordförande Tomas Eneroth under ett besök hos ABF Värmland. När vi kliver in i Gräsdalens kontorslokaler pågår en odlingscirkel med Ata Zurmati. Han är verksamhetsutvecklare på ABF Värmland och huvudområdet är etniska föreningar. Han har tidigare bott i Afghanistan, Indien och Ukraina.

Odlingscirkeln delar sticklingar med varandra. På bilden planterar de om gurka, tomat och chili.

– För mig har odling ett existentiellt värde. Människan har i tusentals år levt av och med jorden, vår existens är djupt sammanflätad med odling. Det är ett hantverk som skapar en djup kontakt med naturen och ger ett inre lugn för själen, säger Ata Zurmati.

ABF Värmland har arbetat med odlingscirklar sedan 2012. Engagemanget är stort inte bara från odlingsföreningar, utan även från bostadsbolag som vill skapa mötesplatser. På senare tid har även intresset för bredsodling vuxit.

RÖSTER

från läsare och press

I det här numret presenterar vi *Fönstrets* egen bokcirkel som du måste gå med dina vänner (se sid 4), vi har träffat regissören Tarik Saleh och rapporterar från vårens hetaste politiska möte i Barcelona. Men vad vill du läsa om? *Fönstret* är hela ABF-rörelsens tidning! Mejla mig.

Eric Sundström, chefredaktör, eric.sundstrom@abf.se

PRESSKLIPP OM FOLKBILDNING

FOLKBILDNING ÄR OCKSÅ EN DEL AV FÖRSVARET

"Inte minst behöver man skingra vanföreställningarna om att folkhögskolor och studieförbund skulle vara ett slags kuddrum fyllda av parasiterande samhällselement. Snarare borde folkbildningen ses som en del av nationella försvaret, med ett särskilt ansvar för att motverka desinformation. Alla med ett minimum av historisk förståelse inser att ett fungerande totalförsvaret behöver både bombplan och bibliotek."

Söndagskrönika av Björn Wiman
i *Dagens Nyheter* (22 februari 2026).

ETT VAL OM FOLKBILDNINGENS FRAMTID

"I över hundra år har studieförbunden stärkt Sverige – utbildat medlemmar, utvecklat ledare och byggt ett civilsamhälle som hållit ihop landet. Att ta bort var tredje krona är kulturfiendligt och bildningsfiendligt – och leder till färre röster, svagare demokrati och ett land där klyftorna växer och där färre känner delaktighet.

Valet 2026 blir därför ett Folkbildningsval och ett vägval mellan två helt olika framtider:

- En där civilsamhället stärks, kulturen får blomma och studieförbund kan verka i hela landet.
- Eller ett SD-alternativ där kultur monterar ned, replokaler försvinner och folkrörelser tystnar."

I *Norrländska Socialdemokraten* skriver Tomas Eneroth, förbundsordförande ABF, och Christer Lindgren, ordförande ABF Norr, om folkbildningsvalet.

EFTER REPLOKALSKRISEN: 8 000 SPELNINGAR HAR FÖRSVUNNIT

"500 miljoner skar regeringen bort ur studieförbundens statsbudget. Nu har resultatet kommit: nästan 300 nedlagda replokaler och 8 000 försvunna speltillfällen för framtidens svenska musiker.

David Samuelsson, generalsekreterare på intresseorganisationen Studieförbunden som står bakom rapporten, säger att var fjärde spelning har försvunnit under tidsperioden:

– Vi har tappat 300 replokaler. Det är

väldigt stora tapp. Det är väldigt mycket musik som inte har blivit spelad, det är väldigt många drömmar som inte har kunnat förverkligas."

SVT *Nyheter* uppmärksammar rapporten *Spelningskrisen*, sammanställd av Studieförbunden – och uppbackad av artister som Kent, Max Martin, Lykke Li, Siw Malmkvist, Peter LeMarc, Europe, Viagra Boys och Eva Dahlgren.

METAL, MOD OCH MÖTESPLATSER

"Mio Riedel, 13 år gammal, sitter framför scenen på Folkets hus där hon på fredag ska få se band uppträda under hennes kvällslånga metalfestival: Popcorn'n Powerchords. Allt detta är resultatet av att hon och hennes vän Signe Persson-Håkansson kände att det inte fanns något för dem och andra unga att göra i Alvesta. [...]

De fick 20 000 kronor att använda, fick till ett samarbete med ABF och har med hjälp av bland andra Jacob Hector på Folkets hus snickrat ihop en helkväll av detta."

Smålandsposten rapporterar (25 mars 2026) om en metalfestival i Alvesta som anordnades i samarbete med ABF.

VINN BIOBILJETTER

FILM ÄR FORTFARANDE BÄST PÅ BIO!

Vinner du den här tävlingen kan du sjunka ner i biofåtöljen – fem gånger utan att behöva betala själv!

Vinnaren får nämligen ett presentkort på Filmstaden som räcker till fem biobesök.

Vinnaren står själv för eventuell vinstskatt.

UPPGIFT: På vilken sida i tidningen omnämns en trummis som heter Ruben?

Mejla eller skriv ned ditt svar på ett vykort tillsammans med din postadress. Märk mejl och kuvert med "Tävlingen".

Postadress: Fönstret, Box 522, 101 30 STOCKHOLM.
Mejl: tavlingen.fonstret@abf.se.
Senast den 6 juli vill vi ha ditt svar.

FOLKBILDNING OCH JAG: QAISAR MAHMOOD

SPRÅKET OCH BILDNINGEN ÄR FRIHETENS BÖRJAN

TENSTA. 1982. I ett rum någonstans i kvarteret luktade det kaffe och blöta ytterkläder. Dit gick min mamma en kväll i veckan för att lära sig svenska. Det var ABF. Det vet jag nu. Då visste jag bara att hon kom hem lite gladare, med ett häfte under armen och nya ord på tungan som hon gärna provade på oss barn. Jag förstod inte vad det betydde. Inte förrän mycket senare.

Min uppväxt kretsade kring en enkel logik: utbilda dig, skaffa ett yrke, stå på egna ben. Bildning i vidare mening – att

hade kunnat säga – till min pappa, till sig själv, till alla de oskrivna regler som styrde familjens vardag – att ”nu måste jag gå, samhället kräver det”. Utan den konstruktionen fick hon i stället be om lov. Och lov fick man inte alltid.

Språket är ingen detalj för den som saknar det. Det är skillnaden mellan att vara ett objekt i andras berättelse och att vara ett subjekt i sin egen. En människa som inte kan svenska på en fungerande nivå är alltid beroende av någon annan för att tolka, förklara och företräda. Det är ett

ler. Det lär man sig inte enbart på sfi. Det lär man sig också i möten. I samtal. I de rum som folkbildningen skapar.

Min mamma lärde sig tillräckligt med svenska för att klara sig. Men jag undrar ibland vad som hade hänt om samhället hade tagit ett fastare grepp om hennes hand redan från början. Om samhället hade sagt: Du behöver det här, och vi erbjuder dig möjligheten att få det.

Det är folkbildning i sin bästa form. Och det är fortfarande lika nödvändigt i dag som år 1982. **F**

”EN MÄNNISKA SOM INTE KAN SPRÅKET ÄR ALLTID BEROENDE AV NÅGON ANNAN FÖR ATT TOLKA, FÖRKLARA OCH FÖRETRÄDA.”

läsa romaner, gå på teater, diskutera idéer för sakens egen skull – det hörde till ett annat liv. Inte vårt. Mina föräldrar, som kom från ett land utan folkrörelser, hade aldrig mött tanken att kunskap kunde vara något man skaffar sig gemensamt, i ett rum fyllt av vanligt folk, utan krav på betyg eller börd. Att bildning kunde vara inkom lustfyllt.

I dag, när jag tänker tillbaka på min mamma i den där studiecirkeln, slår det mig att jag önskar att det hade varit obligatoriskt. Inte för att tvinga henne till något mot hennes vilja, utan för att det hade gett henne något viktigare: ett argument. Om samhället hade krävt det hade hon haft en hävstång hemma. Hon

slags ofrihet som kan fjättra en att inte bli något annat än vid sin läst.

Det är den insikten jag försöker hålla levande i mitt arbete i Folkbildningsrådets styrelse. Folkbildningen är inte en nostalgisk rest från ett svunnet folkrörelsesamhälle. Den är ett levande svar på en fråga som samhället fortfarande ställer: Hur skapar vi gemensamma rum där människor med olika erfarenheter faktiskt möts, tänker och lär tillsammans?

I debatten om integration talar vi ofta om arbete och egenförsörjning. Viktigt, allt det. Men vi glömmer att integration också är en bildningsfråga. Det handlar om att förstå ett samhälle inifrån – dess historia, samtid, konflikter, och dess oskrivna reg-

© Fredrik Pettersson

QAISAR MAHMOOD

Född i Pakistan och uppvuxen i Tensta, är författare och ledamot i Folkbildningsrådets styrelse. Hans senaste bok är *En av dem* (Mondial).

FOLK

"ALLA BORDE KOMMA OCH LYSSNA"

– DEBATTMÄSTARNA HÖJER UNGAS RÖSTER

Hur debatterar man som en proffspolitiker? Det lär sig högstadieelever över hela landet i tävlingen Debattmästarna. De mest slipade debattlagen möts på Järvaveckans huvudscen i en final den 30 maj.

AV KARIN ELFVING FOTO TANVIR SAIF AHMED

Debattmästarna startade 2023 som ett pilotprojekt för att främja ungas samhällsengagemang och stärka deras röster. Året efter blev tävlingen nationell och i år kommer 150 högstadieelever på ett tjugotal skolor att vara med.

I varje lag ingår åtta ungdomar. De måste vara med på åtta tvåtimmarsträffar efter skolan, då laget coachas av en mentor så att de kan hitta former för samarbete och lära sig att debattera.

– Det viktigaste är att se individerna. Vissa kanske inte gillar att stå på scen och jobbar bättre med research. Andra behöver träna på att dela på rampljuset, säger Mariama Sarr som var mentor i fjol, och i år är projektledare för Debattmästarna.

Alla lag får en lista med möjliga ämnen, men exakt vilket ämne de ska debattera får de veta först två tre veckor innan tävlingen. Dagen innan meddelas om de ska argumentera för eller emot.

– Det gäller att förbereda sig. Hur bra klarar vi oss utan manus? Vilka källor har vi? De ska kunna improvisera och förvänta sig vad som helst, berättar Mariama Sarr.

Mentorerna är 20–25 år gamla. En av dem är Serge Ilondelo. Han är 23 år, lärarstudent, dialogledare på Fryshuset och ordförande i organisationen Asov som arrangerar aktiviteter för unga.

– Jag gillar att dela med mig av mina kunskaper om ledarskap. Laget jag coachade förra året hade som mål att utvecklas socialt och som talare. De gick inte långt, men var stolta och det var stort för mig.

Årets grupp sa vid första träffen att de ville vinna. Till ungdomsgården där Serge jobbar tog de med sig vänner som tidigare varit med i tävlingen för att debattera.

– De har starka karaktärer och ambitioner, men det finns mycket att utveckla för att de ska nå sitt mål. Och de ska ha kul!

Serge Ilondelo har insett att det är viktigt för unga att förstå hur man gör sin röst hörd och vad som gör att man hamnar i under- respektive överläge i ett samtal.

– Att diskutera fritt kan de flesta, men när man tittar närmare så krävs mycket mer för att förstärka argumenten och granska fakta. Och det gäller att ta hänsyn till mottagaren.

Serge Ilondelo tror att vi kan få se någon av framtidens politiker i Debattmästarna.

– Karaktärer byggs nu och det här öppnar upp för möjligheter för deltagarna. Men framför allt utvecklas de som människor.

Till ungdomarna delar Serge med sig av sin erfarenhet att tala inför tusentals personer på första maj.

– Det är mänskligt att vara nervös. Men hur agerar man på nervositeten? Vilka strategier hjälper?

Serge Ilondelo.

▶ DEBATTMÄSTARNA

- Arrangeras av Förenade förorter.
- Har lag från drygt tjugo skolor i området där Förenade förorter är verksam.
- Finansieras av Botkyrka kommun, Stockholms stad, Järvaveckan, Kronprinsessparets stiftelse.
- I dokumentären *Retoriken* (SVT Play) får du följa Mariama Sarrs lag i förra årets tävling.

Sådana tips kan behövas. I år sker finalen på Järvaveckans huvudscen den 30 maj. Utöver åran får det vinnande laget 15 000 kronor för att göra en gemensam aktivitet. Att det är valår tror Mariama Sarr kommer att märkas i ämnesvalet, och publiken lär bli stor.

– Här är ungdomar som debatterar samma saker som politikerna i riksdagen. Alla borde komma och lyssna! 📢

ES

ERIC SUNDSTRÖM är Fönstrets chefredaktör.

GITTAN PÅ DUNKERS. Den 14 mars slog Helsingborgs konsthall upp sina dörrar som en del av Dunkers kulturhus, och de rivstartar med *Min stund på jorden* – en stor retrospektiv utställning med **Gittan Jönsson**. Genom fem decennier har hon format ett konstnärskap som rör sig mellan det personliga och det politiska. Som en central röst inom feministisk konst belyser hon vardagen med dess maktförhållanden och sociala orättvisor. Alltid med skarp blick och humor. **Pågår till den 6 september.**

SISTA CHANSEN. Inte ska du leva ett helt liv utan att höra **Emmylou Harris** kristallklara röst live? 79 år gammal är hon ute på en *Farewell tour* och det finns biljetter kvar till den sista konserten någonsin i Sverige.

Smältdegeln av country, Americana, folk och gospel är alltid njutbar – och tänk om systrarna **Klara** och **Johanna Söderberg** i **First Aid Kit**, som växte upp ett stenkast från Globen, dyker upp och sjunger låten *Emmylou* – med Emmylou! **Avicii arena, Stockholm, den 26 augusti.**

BADA I KULTUR. Sommar betyder inte bara ledigt för alla kulturarbetare och volontärer som ser till att det spelas teater i Semestersverige. Oavsett om det är Parkteatern i Stockholm, Fredrikstalsteatern med **Eva Rydberg** och **Claes Malmberg** eller något annat är rådet detsamma: du ångar aldrig ett dopp – eller en kulturupplevelse. För egen del blir det *En mid-sommarnattsdröm* av **William Shakespeare**, som sätts upp bland graniten på en av Nordens vackraste spelplatser. **Stallebrottet, Malmö, 11–25 juli.**

FILM & TV

SPÄNNING, SKRATT – OCH OSCARSBELÖNAD SAMTIDSHISTORIA

I förra numret erbjöds strömningstips från den gröna ön, och vi måste fortsätta där vi slutade. Sedan sist har *Celtic utopia*, som handlar om just den våg av ny folkmusik och det iriska språket som *Fönstret* beskrev, samt den socialrealistiska pärlan *Christy* visats på bio. Håll utkik efter dessa på SF Anytime och Triart Play. Vill du få dig ett skratt rekommenderas thrillerkomedin *How to get to heaven from Belfast* av geniet **Lisa McGee** (Netflix).

För oss som vill förstå samtiden är SVT Play en guldgruva just nu. **Pasja** ansvarar för video-

dokumentation i en rysk småstadsskola. När den fullskaliga invasionen av Ukraina förvandlar skolan till en patriotisk propagandacentral fortsätter han filma – *Mr Nobody against Putin* är Oscarsbelönad samtids historia. Det gäller även *No other land* som följer förstörelsen av byn Mashafer Yatta på Västbanken, och inte minst relationen mellan **Yuval** (israelisk journalist) och **Basel** (palestinsk aktivist). Orkar du riktigt mörker strömmar du även ukrainska *2 000 meter till Andrijuvika* samt *Gaza inifrån* (samt-

liga SVT Play). Och om du läser meningen om **Ernest Lluch** på sid 19 och vill förstå hur ETA:s terror slet i samhällen och dess människor bör du se den oförtjänt bortglömda tv-serien *Patria* (HBO Max).

Till sist måste **Tony Schumachers** nya thrillerserie *The Cage* hitta till Sverige, och för bio en regnig sommar dag har vi **Christopher Nolans** nya storfilm *The Odyssey* att se fram emot. Och vill du bara skratta åt allt elände? Tv-serien *Dips* på SVT Play, såklart.

ERIC SUNDSTRÖM

UK

ULRIKA KNUTSON, kulturjournalist.

ELLEN OCH ORMEN. Sommarens opera på Vadstenaakademien heter *Ormdödaren*, och handlar om **Ellen Keys** dramatiska liv. Tonsättaren **Daniel Fjellström** och librettisten **Maria Sundqvist** har tagit sig an ämnet. Ellen Key var Sveriges mest lästa författare vid förra sekelskiftet, världsberömd för sin bok *Barnets århundrade*. Men hennes radikalism gav henne fiender hemma i Sverige. Till slut rymde hon utomlands för att slippa skäll och gnäll. Spelas i **Vadstena 23 juli–10 augusti.**

© Jens Mohr, Hallwylska museet

NU BLOMMAR DET. Hela sommaren prunkar det på Prins Eugens Waldemarsudde i Stockholm. Utställningen *Det blommande – konst & botanik* är en sinnlig hyllning till "blommans skönhet, symbolik och roll i vår kulturhistoria – från 1500-talet till i dag". Stilleben med holländska tulpaner möter impressionisternas näckrosor och vår tids rödlistade arter. Här visas verk av **Hilma af Klint**, **Lena Cronqvist**, **Robert Mapplethorpe**, **Cecilia Edefalk** och många andra. Samt floristen **Johan Munter**. Levande blommor har en huvudroll. **Pågår till den 13 september.**

SYSTRAR I SLÖJA. Kvinnlig vänskap är ett centralt tema för den Skånebaserade fotografen **Ikram Abdulkadir**. I sommar visar hon sina bilder på Moderna museet i Malmö. Med kameran utforskar hon livet som svart muslimsk kvinna i Sverige. **Ikram Abdulkadir**, född 1995, är självlärd. Hon började fotografera i gymnasiet, och debuterade på Instagram. Sitt personliga konstfoto varvar hon med mode och reklam. Hon har tidigare ställt ut i Stockholm, Norrköping, Köpenhamn och Arles i Frankrike. **Pågår till den 27 september.**

© Ikram Abdulkadir

FOLKBILDNING PÅ AGENDAN UNDER VALÅRET 2026

Fönstret följer den pågående valrörelsen och folkbildning dyker upp både här och där. Att studieförbunden förlorar resurser påverkar människors vardag – och vikten av folkbildning märks även i kulturella uttryck ända från Australien.

TEXT MAJKEN ROSENBERG & ERIC SUNDSTRÖM BILD SHUTTERSTOCK, E SUNDSTRÖM

- ▶ På ena sidan: studieförbund som vittnar om nedskärningar och stängda replokaler – och som kallar valet för ett "folkbildningsval". På andra sidan: tankesmedjorna Timbro och Oikos som i rapporten *Tidö 2.0* aviserar att Tidölaget helt ska fasa ut stödet till studieförbunden. Konkreta exempel och konflikt kan göra folkbildning till en hyfsat het valfråga, gissar *Fönstret*.
- ▶ Liberalerna framstår som en bilolycka: tragiskt, men omöjligt att inte titta. I **Simona Mohamssons** "uppgörelse" med SD fanns dock en oväntad ljusstrimma: Satsningar på ... folkbildning! En liberal dödsryckning? Men "löftet" saknar tyvärr konkretion – och vad gäller SD och L vill *Fönstret* minnas att om du rider på en tiger, så hamnar du lätt i dess mage.
- ▶ Folkbildning är temat på **Bokmässan i Göteborg** 24–27 september. Arrangörerna vill framhålla hur kunskap och kultur kan stärka individen, samhällsgemenskapen och demokratin. Välkommet, anser *Fönstret*, som kommer att vara på plats. Men vän av ordning undrar: Ska Timbro och Oikos ha en monter som förespråkar avskaffad folkbildning, svagare individer, mindre samhällsgemenskap och urholkad demokrati?
- ▶ Folkbildning dyker även upp på vita duken. **Kurt Skoog** och **Elisabeth Sandler** har tillsammans med ABF Jämtland gjort filmen *Folkbildningen – ett levande kulturarv* som handlar om familjen Sandler – **Rickard Sandler** grundade ABF – och folkbildningens historia i Sverige. Filmen är skapad av Kurt Skoogs eget produktionsbolag Dynamofilm.
- ▶ *Fönstret* besökte utställningen **The Devil – a life** av Nick Cave på Kulturhuset i Stockholm. Sjutton glaserade keramikfiguriner berättar historien om djävulens liv – och du kan även se en film i vilken australiern Nick Cave berättar om bakgrunden till utställningen. Caves pappa ledde en vuxenskolas kvällskurser i keramik, vilket blev introduktionen till keramik för tonåringen Nick Cave – som sedan studerade måleri i Melbourne innan musiken tog över. Om Timbro och Oikos även är emot kvällskurser i keramik i Australien är dock oklart, konstaterar *Fönstret*.

DÄRFÖR HOTAS
DEN BIOLOGISKA
MÅNGFALDEN

Rödlistan sammanställer arters utdöenderisk och antalet arter på listan har ökat med tio procent från 2020 till 2025. Lagom till att våren står i blom har *Fönstret* studerat hoten mot Sveriges biologiska mångfald.

- Biologisk mångfald är en förutsättning för ett välfungerande ekosystem. Starka ekosystem har bättre motståndskraft mot förändringar i klimatet och bidrar med ekosystemtjänster – som vattenrening och pollinering.
- Numera dör arter ut 10–100 gånger snabbare än tidigare under mänsklighetens historia, vilket gör att våra ekosystem försvagas.
- I dag är omkring var fjärde art rödlistad i Sverige. Av dessa är omkring 2 250 arter så hotade att de riskerar att försvinna.

Naturskyddsföreningen har gjort en lista på de fem stora hoten mot vår natur: förstörda livsmiljöer, jakt och fiske, miljögifter, invasiva arter och klimatförändringarna.

SLU, som gör rödlistan, framhåller att igenväxning och olika effekter av skogsbruk är de främsta orsakerna till att arter på land blir rödlistade. I marina miljöer är bottenrålning, ökad näringsbelastning och exploatering de viktigaste faktorerna.

Arter som trivs i fjällmiljöer rödlistas till följd av global uppvärmning. När klimatet blir varmare flyttas trädgränsen upp, vilket gör att livsmiljöer för olika fjällarter försvinner.

Värdarter är levande organismer, ofta växter och träd, som erbjuder livsmiljöer åt andra arter – vilket främjar den biologiska mångfalden. Men allt fler värdarter, som ask och alm, drabbas av invasiva svampar.

I dag utgör evighetskemikalierna PFAS ett hot mot biologisk mångfald. PFAS sprids via bekämpningsmedel som används inom jordbruket. Därefter rinner kemikalierna ut i sjöar och vattendrag, vilket särskilt drabbar arter högt upp i näringskedjan.

MAJKEN ROSENBERG

HAR DU FRIKTIONSMAXAT PÅ SISTONE?

Har du hört talas om *friction-maxing*? Det är ett begrepp myntat av skribenten **Kathryn Jezer-Morton** som innebär att hinder på vägen faktiskt gör oss lyckligare. Ett liv som är *för* bekvämt kan helt enkelt beröva oss känslan av tillfredsställelse. Dagens teknologi, som AI-verktyg, gör bekvämlighet lättillgängligt – men på sikt gör det oss olyckligare. *Fönstrets* tips är därför att du ska prova att *friktionsmaxa* – lämna din trygga zon, utmana dina vanor! Jogga utan hörlurar, läs en bok i stället för att skrolla – och varför inte möta nya bekantskaper i en studiecirkel?

81%

Upplever sig "mycket/ganska oroad" över en försvagad demokrati, jämfört med 46 procent år 2006. Siffrorna är hämtad från de nationella SOM-undersökningarna 2006–2025.

”JORDEN ÄR BARA EN LITEN LIVBÅT SOM LUGNT SVÄVAR I UNIVERSUM.”

Observation av astronauten **CHRISTINA KOCH** som var med på Artemis II-expeditionen. Livbåten kommer att sväva vidare även utan oss människor, om vi inte inser att det finns större utmaningar än priset vid pump.

POLSK DOKUMENTÄR VÄNDER BLICKEN MOT LANDETS SJÄL

Letters from Wolf Street visades på årets upplaga av den polska filmfestivalen Kinoteka. Dokumentären är regiserad av **Arjun Talwar**, en immigrant från Indien. Han kom till Polen för tolv år sedan men upplever fortfarande ett utanförskap. För att stärka sin integration och bearbeta den sorg han bär på började han filma gatan där han bor,

Wilcza (Wolf Street). Genom Arjun Talwars kameralins framträder ett Polen som har hotats av totalitära grannländer som Nazityskland och i dag Putins Ryssland, men även en befolkning färgad av kampen för självständighet. Utvecklingen i länder som Polen, men även Ungern som nyligen (läs: äntligen) fick en ny regering, skildras ofta i välgjorda dokumentärfilmer, konstaterar *Fönstret*.

SPELET OM FÖRSVARFRÅGAN

NITTIO ÅR SEDAN UPPRUSTNINGEN SOM EKAR I VÅR TID

När Sverige rustade upp 1936 gjorde PER ALBIN HANSSON något oväntat: han band samman militär upprustning med välfärdsreformer. Det är en strategi som borde vara aktuell i vår tid – då ABF-lokalen kan bli ett nav i beredskapen.

► PER ALBIN HANSSON OCH FÖRSVARSBESLUTET

När: 11 juni 1936.

Vad: Riksdagen antar 1936 års försvarsbeslut (motion 1936:756).

Hur: Politisk akrobatik på hög nivå.

Det är vår 1936, och försvarsfrågan är en huvudvärk för Per Albin Hansson. Nazitysklands upprustning och fascismens expansion underminerar förhoppningen om att Versaillesfördraget och Nationernas Förbund kan garantera parollen ”aldrig mera krig”. Italien hade angripit Abessinien (Etiopien) och spänningarna i Spanien skulle övergå i ett inbördeskrig i juli. Vidare hade majoriteten i en parlamentariskt sammansatt försvarskommission föreslagit att det svenska försvarets kostnader borde öka från 118 till hisnande 148 miljoner kronor.

Rörelsen var delad och även bland S-ledamöterna i försvarskommissionen fanns olika åsikter. S-ledamoten Elof Lindberg drev en nedrustningslinje, och den tidiga socialdemokratin hade betraktat militarismen som ett hinder för folkens frigörelse. Inte minst inom Socialdemokratiska ungdomsförbundet (SDUF) hade antimilitarismen varit stark, och spänningarna gentemot moderpartiet bidrog till partisprängningen 1917.

Per Albin är på plats i Folkets Hus när det nya ungdomsförbundet SSU grundas i oktober 1917, och han blir riksdagsledamot samma år. När Hjalmar Branting bildar den första rent socialdemokratiska reger-

ingen år 1920 blir han försvarsminister, vilket oroade såväl högern som kung Gustaf V. Anledningen var Per Albins radikala ungdom. I sin biografi *Per Albin I–IV* skriver Anders Isaksson att Per Albin under våren 1917 förespråkade en revolutionär linje, men han trodde inte på revolutionen med stort R. ”Demokrati möjlig utan socialism men socialism otänkbar utan demokrati”, som Per Albin själv skrev.

Under 1920-talets första hälft skulle Per Albin inneha positionen som försvarsminister i Hjalmar Brantings tre olika ministärer. Inriktningen var nedrustning till förmån för sociala reformer, symboliserat av 1925 års försvarsbeslut som fattades mot en bakgrund av pacifistiska stämningar, deflation, bankkris och arbetslöshet. Försvarsbeslutet medförde regementsnedläggningar och en kortare värnplikt.

”SYSTEMET VAR DJUPT FÖRANKRAT I HELA SAMHÄLLET MED KRIGSPLACERINGAR, BEREDSKAPSLAGER, OTALIGA SKYDDSRUM – SAMT EN HEMLIG STAY BEHIND-ORGANISATION.”

Men nu, våren 1936, är Per Albin statsminister. Bara fyra år tidigare, under partikongressen 1932 och mot bakgrund av skotten i Ådalen året innan, hade ett förslag om ”isolerad svensk nedrustning” fått avstyras. Men omvärldsläget försämrades år för år och i mars 1936 hade Hitlers trupper befäst Rhenlandet. När Socialdemokraternas femtonde kongress inleds den 3 april 1936 hade Per Albins strategi för att hantera försvarsfrågan presenterats i regeringens budgetförslag: det gäller att ta ansvar för både det ”inre och yttre försvaret” – välfärd hemma kom-

binerat med upprustning. Enligt Anders Isaksson var strategin att inte ange en kostnadsram för det yttre försvaret, medan förstärkningarna av det ”inre försvaret” innehöll välfärdspolitiska reformer, som en permanent värnskatt samt en dyrortsgradering av tillägget till grundpensionen.

S-kongressen överskuggades av en strategisk fråga – skulle S-regeringen riskera att falla på försvarsfrågan, eller var det bättre att köpa borgerlighetens krav på 148 miljoner och möta väljarna i höstens val i regeringsställning? Per Albin förespråkade det sistnämnda, medan jordbruksministern Per Edvin Sköld ansåg att regeringen skulle vara redo att avgå.

Efter ett inlägg av finansminister Ernst Wigforss var kongressen redo för en nyskriven kompromiss. En förstärkning av försvaret accepterades, men ”garantier måste fin-

nas för att utgifterna för det yttre försvaret icke bli till förfång för det inre försvarets upprätthållande och utveckling”. Med detta gav kongressen partiledningen sin tillit.

Upplösningen är politisk historia. Per Albin deklarerade att S skulle acceptera riksdagens beslut i försvarsfrågan oavsett utgången i valet. Samtidigt hade frågan om dyrortsreglering av folkpensionen fastnat i utskottet, vilket gjorde att Per Albin – med Anders Isakssons sammanfattning – kunde slå tre flugor i en smäll: ”Dels låta andra driva igenom den upprustning han själv

eftersträvade, dels få hela försvarsfrågan neutraliserad i valrörelsen, dels vinna både ett anständigt motiv för regeringens avgång och en helt egen valfråga.”

Den 11 juni antar riksdagen oppositionens motion, som överlappade med försvarskommissionens förslag om en kostnadsram på 148 miljoner kronor (försvarsutskottet hade underkänt regeringens proposition). I Per Albins tal i riksdagen återfinns den retoriska fråga som var strategins kärna: Varför ska S ta ansvar för ökade militärutgifter, om de gamla fattiga på dyrorterna tvingas till fattigvården? Men talet har även ytterligare en mening som talar direkt in i vår tid: ”Förstå ni icke att en sådan sak kan vara tillräcklig att beröva samlingen i försvarsfrågan det stora psykologiska värde som ligger i att de breda lagren av folket känna sig ha en verklig andel i vad som skett?”

Per Albins regering avgick ett par dagar senare, och semestrade svenskar ska ha döpt sina sommarkatter till ”Bramstorp” efter den temporäre statsministern från Bondeförbundet – precis som katten skulle han nog vara borta till hösten. Per Albin omgrupperade i opposition och inkasserade en stor framgång i valet den 20 september: 45,9 procent (+4,2 procent). För S följde 40 raka år i regeringsställning.

Tre år efter segervalet var andra världskriget ett faktum, och det moderna kriget utkämpades inte i Flanderns skyttegravar – det drabbade hela samhällen. Den svens-

ka upprustningen som hade inletts med beslutet 1936 skulle, med Europas ruiner som fond, utvecklas till ett totalförsvar: ett militärt och civilt försvar i nära samverkan.

Under efterkrigstiden får Sverige inte bara världens kanske mest utvecklade välfärdsstat och planetens fjärde starkaste flygvapen, utan även ett totalförsvarssystem där hela samhället – från stat och kommun till näringsliv, civilsamhälle och enskilda medborgare – integrerades i krigsplaneringen. Systemet var djupt förankrat i hela samhället med krigsplanering, beredskapslager, otaliga skyddsrum – samt en hemlig *stay behind*-organisation förankrad hos såväl regering som arbetsmarknadens parter.

Efter Vladimir Putins olagliga annektering av Krim 2014 tvingades svenska politiker inse att de hade omvandlat den militära delen av totalförsvaret till ett mindre insatsförsvar inriktat på internationella insatser, medan civilförsvaret i praktiken var avvecklat och ersatt av ett fredstida krisberedskapssystem. Vidare är landets infrastruktur eftersatt, skola och välfärd präglas av marknadslösningar och underfinansiering, och klyftan mellan stad och land symboliseras av att många kommuner inte ens har en polisstation.

I stället ekar Per Albins ord från 1936 om ett ”inre och yttre försvar” – samt det psykologiska värdet i att vanligt folk anser sig vara delaktiga i samhällsberedskapen. Så kanske är det Per Albin som ABF ska åberopa när de i rapporten *Demokratisk beredskap* efterfrågar en särskild folkbildningsmiljard inom försvarsbudgeten – 200 miljoner kronor per år under fem år – som genom studieförbunden ska stärka lokal beredskap, källkritik, informationsförståelse och gemensam handlingsförmåga.

I dag, när totalförsvaret åter byggs upp, behövs ett kitt i en sargad samhällskropp som kan bygga resiliens underifrån. Så håll inte bara utkik efter kasernen och bergrummet – utan även ABF-lokalen.

Eric Sundström är *Fönstrets* chefredaktör och har tidigare arbetat på UD och med totalförsvarsfrågor på LO.

VARFÖR DÅ?

”JAG BLEV UTSATT FÖR MANLIGA HÄRSKARTEKNIKER”

ANN LINDE har arbetat med utrikespolitik under fyra decennier och var Sveriges utrikesminister 2019–2022. I oktober utkommer *Utrikesminister i förändringens tid* (Albert Bonniers Förlag).

Varför då?

– Ären då jag var utrikesminister hände många stora saker. Inte minst Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina, för första gången sedan andra världskriget fick vi ett stort krig i Europa. Det ledde till att vi ändrade säkerhetspolitisk linje efter tvåhundra år av militär alliansfrihet.

Vilka bitar av ditt liv har du fokuserat på?

– Jag väver samman det politiska och personliga. Jag berättar hur man som ung kvinna i frivilligorganisationer blir utsatt för manliga härskartekniker. Jag skriver om att man ibland kan känna sig otillräcklig.

Avslöjar du några hemligheter från utrikespolitikens korridorer?

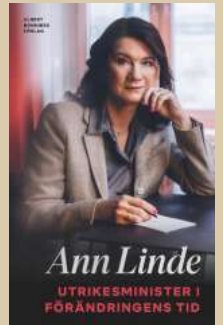
– Jag berättar en hel del inifrån förhandlingar som man inte har kunnat läsa om förut, hur personer har betett sig under förhandlingar.

Hur är boken feministisk?

– Jag berättar att jag blev feminist redan som tonåring, och det har genomsyrat mitt arbete. Många i den nuvarande regeringen säger att feminism bara är en etikett som skymmer sikten för jämställdhet. Det finns ingenting som kan vara mer fel. Det gjorde skillnad att vi kallade vår politik för *feministisk utrikespolitik*.

Vad vill du att läsarna tar med sig?

– Jag hoppas att boken ska vara hoppfull. Budskapet är att man ska engagera sig för att bidra till förändring. Inom arbetarrörelsen är det viktigt att vi fortsätter driva solidaritetsfrågorna, eftersom högerextrema krafter vinner mark.

MAJKEN ROSENBERG

... VÅRA FILMER OM MÄNNISKOVÄRDET?

I swear, en skotsk film om Tourettes syndrom, har gjort succé. *Fönstret* tipsar om filmer som på olika sätt berör funktionsnedsättningar.

• **RAIN MAN** (1989). Raymond, som är autistisk och sitter på vårdhem, ärver sin fars förmögenhet. Hans lillebror Charlie tar med honom på en roadtrip.

• **GILBERT GRAPE** (1994). Gilbert bor på lowas landsbygd med sin kraftiga mamma och sin lillebror med funktionsnedsättning. En dag träffar Gilbert den kringresande Becky.

• **I RYMDEN FINNS INGA KÄNSLOR** (2010). Simon, som har autism, bestämmer sig för att hjälpa sin storebror att hitta en flickvän.

• **HUR MÅNGA LINGON FINNS DET I VÄRLDEN?** (2011). Alex får jobb på ett gruppboende och vill hjälpa de boende med deras musikälskan. Skapad med Glada Hudik-teatern.

• **EN OVÄNTAD VÄNSKAP** (2011). Philippe, som är rik och förlamad, anställer Driss från förorten som personlig assistent. Tillsammans upptäcker de nya perspektiv på livet.

• **THE THEORY OF EVERYTHING** (2014). Stephen Hawking drabbas av en motorneurosjukdom tidigt i livet, men fortsätter sin vetenskapliga bana och bygger samtidigt ett liv tillsammans med Jane.

• **SOUND OF METAL** (2019). När trummissen Ruben förlorar hörseln tvingar flickvännen honom till ett behandlingshem för döva.

• **MITT ALLT** (2024). Joël har en intellektuell funktionsnedsättning och väntar barn med flickvännen. Mamma Mona ställs inför nya utmaningar.

MAJKEN ROSENBERG

LIBERALISMENS UPPGÅNG OCH FALL

I över tvåhundra år har liberala idéer format Sverige, men i höst kan Liberalerna falla ur riksdagen. *Fönstret* har följt den svenska liberalismens väg upp – och ned.

1759 Frihetliga vindar blåser in från Storbritannien och Frankrike och *Tankar om borgerliga friheten* ges ut av **Peter Forsskål**. År 1765 publicerar **Anders Chydenius** *Den nationnelle winsten* och året efter antas tryckfrihetsförordningen som avskaffar censur och inför offentlighetsprincipen.

1809 En ny regeringsform begränsar kungamakten. Ordet "liberal" börjar användas. Författare skriver satir (**Anna Maria Lenngren**) och dryftar liberala idéer (**Carl Jonas Love Almqvist**, **Fredrika Bremer**, **Erik Gustaf Geijer**).

1866 Ständriksdagen ersätts av ett tvåkamarsystem. Liberala reformer om näringsfrihet, utbildning och religion formar det moderna Sverige med liberala politiker som **Louis De Geer** i spetsen.

1896 **Hjalmar Branting** väljs in i riksdagen på en liberal lista. Liberaler och socialdemokrater driver frågor som rösträtt, parlamentarism, förbättrad folkskola samt tryck- och föreningsfrihet.

1902 Frisinnade landsföreningen bildas. **Karl Staaff** blir statsminister i två omgångar och driver rösträttsfrågan, **Anna Whitlock** leder en kvinnlig rösträttsrörelse och **Nils Edén** är statsminister när rösträttskampen avgörs 1918.

1923 Partiet spricker i efterdyningarna av folkomröstningen om ett förbud mot alkohol.

1934 De liberala krafterna återförenas när Folkpartiet grundas. Under Europas mörka år står Folkpartiet upp mot totalitära idéer.

1952 Folkpartiet, som under **Bertil Ohlin** blivit näst största parti och den ledande oppositionskraften, får rekordnoteringen 24,4 procent.

1967 Tankar på en koalition mellan Folkpartiet och Bondeförbundet leder till sammanläggningen Studieförbundet Vuxenskolan.

1976 44 års socialdemokratiskt regeringsinnehav bryts, men de sex åren med borgerliga regeringar blir turbulenta. **Ola Ullsten** leder en folkpartistisk enpartiregering under ett år.

1991 Borgerlig valseger. **Bengt Westerberg** reser sig ur tv-soffan i protest mot Ny Demokrati, som dock ska fungera som stödparti till **Carl Bildts** regering.

1994 Socialdemokraterna vinner valet och **Bengt Westerberg** öppnar för en koalition – en dörr som stängs. Westerberg avgår.

2002 Valstugereportaget avslöjar rasism inom Moderaterna och Folkpartiet förespråkar språkkrav för invandrare. **Lars Leijonborg** får 13,4 procent i valet och går nästan om Moderaterna.

2015 Efter åtta år i **Fredrik Reinfeldts** regeringar, där **Jan Björklund** ofta lagt sig till höger om "nya" Moderaterna, byter partiet namn till Liberalerna. Centerpartiet profilerar sig som Sveriges liberala parti.

2019 **Nyamko Sabuni** öppnar för samarbete med Sverigedemokraterna.

2022 Liberalerna – men inte Centerpartiet – tar plats i Tidöregeringen efter en uppgörelse med Sverigedemokraterna, som nu är världens största parti med rötter i nynazismen.

2026 **Simona Mohamsson** omfamnar **Jimmie Åkesson** och välkomnar Sverigedemokraterna i en ny eventuell Tidöregering. Opinionsstödet ligger på 2 procent. Liberalen **Birgitta Ohlsson** går över till Centerpartiet.

FÖRENINGSLIV SOM MOTKRAFT TILL VÅLDET

Ungdomsbarometerns *Tendrapport 2026* visar att föreningsliv är inne bland unga. Samtidigt fortsätter Tidöpartierna och SD att göra nedskärningar i folkbildningen. *Fönstret* åkte till Stockholmsförorten Tensta för att prata med Unga Örnar om vad föreningslivet betyder för dem. **TEXT** MAJKEN ROSENBERG

© Unga Örnar

Fem år har passerat sedan den senaste dödsskjutningen i Tensta. Polis och politiker hänvisar till satsningar som har genomförts för att få ned det gängrelaterade våldet i området. De syftar på sådant som ökad polisen närvaro och att motverka den öppna droghandeln. Men är det verkligen hela svaret på Tenstas framgång? Tänk om en betydande del av svaret går att finna i civilsamhället. Tensta bubblar av ett rikt föreningsliv, som rustar upp sin förort och kämpar för integration och inkludering. Unga Örnar i Järvaområdet är ett exempel på det.

I en tid präglad av tonårsutvisningar och vilka gosedjur som trettonåringar ska få ta med till fängelset erbjuder Unga Örnar ett alternativt sätt att möta barn och unga. I sann folkbildningsanda.

Det är en av årets första värvkvällar, sty-

”OM STUDIEFÖRBUND OCH FOLKHÖGSKOLOR TVINGAS TILL ÄNNU MER OMFATTADE NEDSKÄRNINGAR, SAMTIDIGT SOM CIVILSAMHÄLLET FÖRSVAGAS BERÖVAS UNGA MÄNNISKOR VÄRDEFULLA OCH VIKTIGA MÖTESPLATSER.”

relsen för Tensta Unga Örnar har samlats för att fira ramadan – och *Fönstret* har fått möjlighet att följa med. Tillsammans bryter barnen fastan efter solnedgången med pizza och pommes frites. Unga Örnars styrelse består av barn och ungdomar mellan 8–14 år, samt David Persson som är ordförande. Barnen får lära sig vad ett styrelseuppdrag innebär och hur en dagordning ska följas. De planerar utflykter och anordnar egna aktiviteter. Tidigare har Tensta Unga Örnarna åkt till Liseberg och Skansen. På påsklovet bar det av till badhuset Kokpunkten i Västerås.

Under samtalen blir det tydligt att Unga

Örnars styrelsemöten inte enbart är till för aktivitetsplanering. Mötena fungerar även som ett rum där tankar och känslor kan ventileras. Tillsammans kan de unga i styrelsen samtala kring allt från kriget i Ukraina och Gaza, till att det har förekommit vapen utanför skolan. Målet är att skapa en gemenskap som når bortom bakgrund, etnicitet, ålder och kön.

Tensta Unga Örnar har omkring 500 medlemmar, motsvarande tio procent av antalet medlemmar i hela organisationen. Hur kommer det sig att Tensta Unga Örnar har lyckats så bra? ”Det är mamorna i Tensta, det är deras förtjänst”, svarar David Persson. Föräldrarna vill att deras barn ska ha en trygg plats att vistas på och roliga aktiviteter att göra. Barn måste få chansen att vara barn.

Mötet börjar lida mot sitt slut, pizzakartongerna ekar tomma – och de egna tankarna snurrar. Efter att ha sett hur barnen får lära sig demokratins redskap känns de pågående attackerna på folkbildning och civilsamhälle som obegripliga och kontraproduktiva. På frågan om vad de unga styrelsemedlemmarna tar med sig från mötena svarar en tolvårig flicka ”gemenskapen vi har här”.

I rapporten *Tidö 2.0* föreslår tankesmedjorna Timbro och Oikos att statsbidraget till studieförbunden ska skrotas, och att myndigheten som hanterar statsbidrag för ungdomar och civilsamhälle (MUCF) ska

läggas ned. Om studieförbund och folkhögskolor tvingas till ännu mer omfattade nedskärningar, samtidigt som civilsamhället försvagas, berövas unga människor värdefulla och viktiga mötesplatser.

Förslagen om nedskärningar tycks även strida mot vad ungdomar och unga vuxna vill ha. De som sitter i Unga Örnars styrelse fortsätter att komma på alla möten, och är långt ifrån ensamma om att vilja ta del av ett ungdomligt föreningsliv. Enligt Ungdomsbarometerns *Tendrapport 2026* önskar sig unga fler fysiska mötesplatser och möjlighet att komma ut i naturen. Kollektivism premieras och allt fler vill ha ett liv som inte ständigt präglas av digitala plattformar.

Enligt Folkhälsoenkät 2024 besvaras unga män i åldrarna 16–29 år i större utsträckning av ensamhet, jämfört med kvinnor i samma ålder. Samtidigt visar Ungdomsbarometerns rapport *Unga, demokrati och politik* från 2025 att det finns en tydlig skillnad mellan var män och kvinnor placerar sig på den politiska skalan. Unga män tenderar att dra sig högerut. Kausaliteten är inte fullständig, men korrelationen väcker tankar. Tänk om extremism frodas i ensamhet.

Det är enkelt att glömma var vi kommer ifrån. I ljuset av den svenska historien, som så ofta omhuldas, är det inte traditionsenligt att rycka upp folkbildningen med rötterna, eller att begränsa demokrati och civilsamhälle.

Snarare är det föreningar som Tensta Unga Örnar som värnar om våra svenska traditioner. **📍**

WELCOME BIENVENIDOS BENVINGUTS BIENVENUS
FORWARD TOGETHER NOW.

► Politiska ledare från 72 länder och samtliga världsdelar. Ett åttiotal paneler, 325 talare och över femtusen deltagare. På det stora torget med utställare i konferensanläggningen Fira i Barcelonas

förorter träffar *Fönstret* **Martin Sandgren**, som jobbar för Palmecentret med bas i Chile.

Han har vikt sitt liv åt internationell politik och förklarar varför GPM är unikt. Den globala socialdemokratin är numera uppdelad i två organisationer: traditionella *Socialist International* och nya *Progressive Alliance*. Dessutom finns *Party of European Socialists* samt en rad olika stiftelser, organisationer, tankesmedjor, fackföreningar. "Nu har vi på allvar samlat alla progressiva krafter i världen under samma tak, trots den gamla splittringen – och med starkt deltagande från södra halvklotet men även från USA", säger Martin. Han har varit på hundratals möten av det här slaget, och det här är nog det bästa. "Det behövs i de tider vi lever i", understryker han.

BARCELONA

Såg du att Magdalena Andersson var på ett "anti-Trump-möte" i Barcelona? Det jättelika forumet *Global Progressive Mobilisation* (GPM) samlade socialdemokratiska krafter som vill sätta stopp för de globala högervindarna. Men hur gick snacket och hur ska det gå till? *Fönstret* var på plats.

TEXT ERIC SUNDSTRÖM FOTO E SUNDSTRÖM, GLOBAL PROGRESSIVE MOBILISATION

► En tankesmedja och medarrangör är *Foundation for European Progressive Studies* (FEPS), som ordnar en rad seminarier. *Fönstret* besöker ett som handlar om kön, politik och jämlikhet inom generation Z (unga födda kring millennieskiftet). **Gefjon Off**, forskare på University of Hamburg, och **Elena Avramovska**, forskare vid Friedrich Ebert Foundation, har gjort fokusgrupper med ungdomar i fem olika länder.

Resultaten bekräftar att det finns ett gap: unga kvinnor lutar åt vänster, anser att jämställdhet är viktigt, lyfter diskriminering, trygghet och välfärd. Unga män är mer höger och framhåller vikten av möjligheter, att få ett erkännande, oroar sig för minskad meritokrati och ser ekonomiska frågor som viktigare än jämställdhet. Forskarnas slutsats? Att detta är två olika uttryck för den gemensamma oro som finns bland unga kring ekonomi, jobb, bostadsbrist, geopolitisk kris och klimatförändringar. Lösningen är alltså inte att anpassa sig till de unga människors oro och sluta kalla sig feminist, utan att lösa de underliggande problemen.

► "Arbetarna är arga och det har de all rätt att vara", säger **Esther Lynch**, generalsekreterare för Europafacket (ETUC) på ett seminarium med S-gruppen i Europaparlamentet (S&D). Därefter följer en rad fackliga seminarier med Världsfacket (ITUC) om hur såväl kostnadskris som högerextremismen ska bekämpas. *Fönstret* hör mängder av idéer kring behovet av större och grönnare investeringar, hur krav bör ställas på offentlig upphandling, rättvis omställning på arbetsmarknaden, starkare verktyg för att bemöta kriser på EU-nivå, samt vad EU:s kommande *Quality Jobs Act* bör medföra. Det påpekas också att konflikten står gentemot bolagstoppar och techoligarker – inte oroliga arbetare som kastar i väg en röst på extremhögern.

LO:s ordförande **Johan Lindholm** är med i flera paneler och efterfrågar större öron och mindre munar – fler måste lyssna på arbetarna i Europa och världen. "Bara att vi samlas så många representanter från fackliga organisationer är ett styrkebesked i sig, nu behöver vi se lite handling också", säger han.

► Den 21 november 2000 avrättades den spanske ekonomen och socialistpolitikern **Ernest Lluch** med två skott i huvudet av den baskiska separatistgruppen ETA. Under konferensen bär en stor, öppen seminarieplats hans namn, och där lyssnar *Fönstret* till talare som det europeiska S-partiet ESP:s ordförande **Stefan Löfven**, professor **Isabella Weber**, Australiens S-ledare **Wayne Swan**, och den brasilianska ekonomen **Debora Freire**. Alla är överens om att nya skatter på de superrika är en *no brainer* – demokratin framstår som meningslös om vi inte kan göra något åt den galopperande ojämlikheten! Därmed är rättvisare skatter viktigt för demokratis legitimitet, och tilliten i samhället eroderas om de rikaste slipper undan och betalar lägre skatter än vanligt folk. Och även banker och storbolagen måste beskattas hårdare.

Diskussionerna är innovativa och djärva jämfört med den svenska debatten, och även om vi inte vet vad Ernest Lluch skulle ha tyckt i alla sakfrågor är det symboliskt att diskussionen förs på en plats döpt efter en ekonom som var socialist.

► En annan sakfråga som diskuteras med självförtroende är den gröna omställningen. *Fönstret* hör hur Spaniens finansminister **Carlos Cuerdo**, Brasiliens finansminister **Dario Carnevalli Durigan**, professor **Mariana Mazzucato** och nämnda professor **Isabella Weber** fastslår att en ny, grön industripolitik ska ta tillbaka det ekonomiska initiativet efter de nyliberala åren. Vi får höra att Spanien är världstvaa i investeringar i förnybar energi. När priserna skjuter i höjden på grund av krisen i Mellanöstern klarar sig Spanien betydligt bättre, eftersom de ställde om i stället för att ropa om ”priset vid pump”. Dessutom har den spanska extremhögern förlorat ett populistiskt argument.

Vidare föreslås att EU bör ta initiativ till en ”köparens oljeklubb” i syfte att sätta ett tak på oljepriset. Att fossila bolag gör historiska rekordvinster när de borde fasas ut är helt bakvänt. Under samtalet lanserar Cuerdo och Mazzucato ett råd som ska tänka nytt kring ekonomisk politik: *Global Council for a Common Good Economy*. Vad befriande det är att höra djärva idéer, tänker *Fönstret*.

”NU HAR VI PÅ ALLVAR SAMLAT ALLA PROGRESSIVA KRAFTER I VÄRLDEN UNDER SAMMA TAK, TROTS DEN GAMLA SPLITTRINGEN – OCH MED STARKT DELTAGANDE FRÅN SÖDRA HALVKLOTET MEN ÄVEN FRÅN USA.”

Clare O'Donoghue Velikić och Jim Arkedis.

kraft än vi förleds att tro, nästan en fjärdedel av Metas intäkter kommer från Europa – vi måste vara modiga, reglera mera, och se till att det finns europeiskt riskkapital.

I en panel duggar metaforerna tätt: britten **Neal Lawson** påminner om att det är bromsarna som gör att bilen kan gå fort; reglering och statligt ansvar behövs. Amerikanen **Jim Arkedis** jämför sociala medier med rökning på 1950-talet – vi måste ta hälsovarningarna på allvar. **Clare O'Donoghue Velikić** menar att vi progressiva måste röka ett tag till då en EU-medborgare spenderar två timmar om dagen med telefonen – satsa på bra innehåll och stängda kanaler som direktmeddelanden i nästa val, uppmanar hon. Spaniens minister för digital transformation, **Oscar Lopez Águeda**, lyssnar noga – och kommer förhoppningsvis att agera.

► Teknologi i AI-erans tid är ett återkommande tema, och en grundfråga anses vara att det inte går att särskilja europeisk suveränitet från teknologisk suveränitet. Vi sitter alla i de amerikanska techbrödernas knä. *Fönstret* får också höra att frågan är både psykologisk och juridisk: EU har mer

► Enligt Spaniens premiärminister **Pedro Sánchez** har migration en moralisk dimension – det handlar om människor. Men det finns även en pragmatisk: Spanien har en åldrande befolkning, migranter står för cirka 10 procent av inkomsterna till socialförsäkringssystemet, men får bara 1 procent av de offentliga utgifterna. Visst, migration måste vara reglerad – men tongångarna i Barcelona är väsensskilda från Sverige. Och det talas inte bara om Spaniens amnesti för papperslösa migranter och migrationens fördelar, utan även om rasismens kostnader.

Elma Saiz Delgado.

Elma Saiz Delgado, minister i Sanchez regering med ansvar för inkludering och migration, hänvisar till en studie som slår fast att rasism kostar Spanien sjutton miljarder euro om året – runt 1,3 procent av bnp – i förlorat arbete, utbildning och inkomster. Arenagruppens **Lisa Pelling** medverkar i en panel och imponeras av en migrationspolitik som är pragmatisk, samtidigt som den är principfast och progressiv – och den utförs av en regering som utstrålar kompetens och tillförsikt.

Lisa Pelling.

► Inför GPM:s sista fjärdedel strömmar femtusen människor in i en stor sal kallad **Salvador Allende**. Nu ska tungvikterna tala, det sjungs och viftas med flaggor. **Giacomo Filibeck**, generalsekreterare för det europeiska S-partiet ESP, menar att alla deltagare och politiska ledare delar en gemensam insikt om allvaret: enigheten mellan progressiva krafter över kontinenter är det enda sättet att stärka demokratin, bevara freden och främja människans värdighet. **Stefan Löfven** ropar *no pasarán*, talar om jämlikhet och säger att progressiva kämpar *for the many, not for the money*. **Magdalena Andersson** beskriver en värld i geopolitisk turbulens, efterlyser en regelbaserad världsordning, och presenterar en politikens triangel som består av tre hörn: progressiv ekonomisk politik, en framåtblickande tillväxtpolitik, samt trygghet. **Fönstret** imponeras även av **Elly Schlein**, ledare för det italienska S-partiet PD, som sammanfattar världens olagliga krig i fyra ord: *no a la guerra*.

► Att mötet är bredare och brokigare än vanligt märks på flera sätt. **Fönstret** får syn på **Camila Vallejo**, tidigare studentledare i Chile, därefter parlamentsledamot och senast officiell talesperson för president **Gabriel Borics** regering. Hon tillhör Chiles kommunistparti PCCh och säger att hon är van att umgås med en bred vänster. Hon har blivit väl bemött på konferensen, men konstaterar att det är inte så uppenbart att vissa grupper till vänster om den traditionella socialdemokratin har bjudits in.

Strax därefter träffar **Fönstret Sara Kukka-Salam**, "borgmästare" i Solna, samt **Hannah Rich**, verksamhetsledare för brittiska *Christians on the left*. Sida vid sida – två unga socialdemokrater, en muslim och en kristen – slår de fast att extremhögern inte ska få använda religion till att splittra samhällen. I stället vill de tydliggöra för alla troende att det finns mer naturliga hem till vänster – krafter som strävar efter jämlika, inkluderande samhällen. Konferensen är en bred kyrka, konstaterar **Fönstret**.

Camila Vallejo.

Sara Kukka-Salam.

► På sammankomster av det här slaget brukar det anglosaxiska inslaget vara tungt, men brittiska Labour har fullt upp med skandaler på hemmaplan, och under en videohälsning från **Hillary Clinton** är ointresset uppenbart. En tyngdpunktsförskjutning från nord till syd inom den progressiva familjen tycks pågå. Men videohälsningarna från **Zohran Mamdani** och **Bernie Sanders** möts med jubel, och sedan intar **Tim Walz** scenen. Han påminner publiken om att han aldrig blev vicepresident, men Walz är alltså guvernör i Minnesota – där ICE dödade två personer. Han använder ordet "fascism" för att beskriva utvecklingen i USA, berättar att det fanns stål från Minnesota i stridsvagnarna som besegrade nazismen i Europa – och att sextio frivilliga från hans delstat deltog i Lincolnbrigaden som kämpade mot Spaniens diktator **Franco**. Men nu behöver USA stöd – ta fajten med **Trump** varje dag, uppmanar Walz. Och samarbeta med progressiva delstater i USA, och var modig när du regerar – du behöver *big swings to do big things*. Inget amerikanskt tal är komplett utan en sportmetafor, konstaterar *Fönstret*.

► Avkolonialiseringen kan kännas avlägsen, men Barbados blev helt självständigt först 2021. Premiärminister **Mia Mottley** har vunnit de tre senaste valen överlagset. Hon talar övertygande om att bygga upp ett land genom grundläggande välfärdsreformer, om behovet av moral i politiskt ledarskap, om klimatförändringarna. Därefter är det dags för Brasiliens president **Lula da Silva**. Han började jobba som 8-åring, har nu fyllt 80 år men håller ett piggt brandtal som länkar demokrati med ekonomisk jämlikhet, jämställdhet och antirasism.

Plötsligt får vi en folkbildningsanekdot: Lula, som föddes i fattigdom och inledde resan mot presidentposten via yrkesutbildning och fackligt engagemang, slår fast att intelligens inte är samma sak som åren på universitetet. Lärandet kan ske på många sätt, under hela livet. Till sist avslöjar Lula att han pratar med Gud om ålder, han vill bli 120 år gammal – och känner sig som 50 år varje morgon. Anledningen? Han har alltså ett uppdrag, och det är demokrati, frihet och jämlikhet.

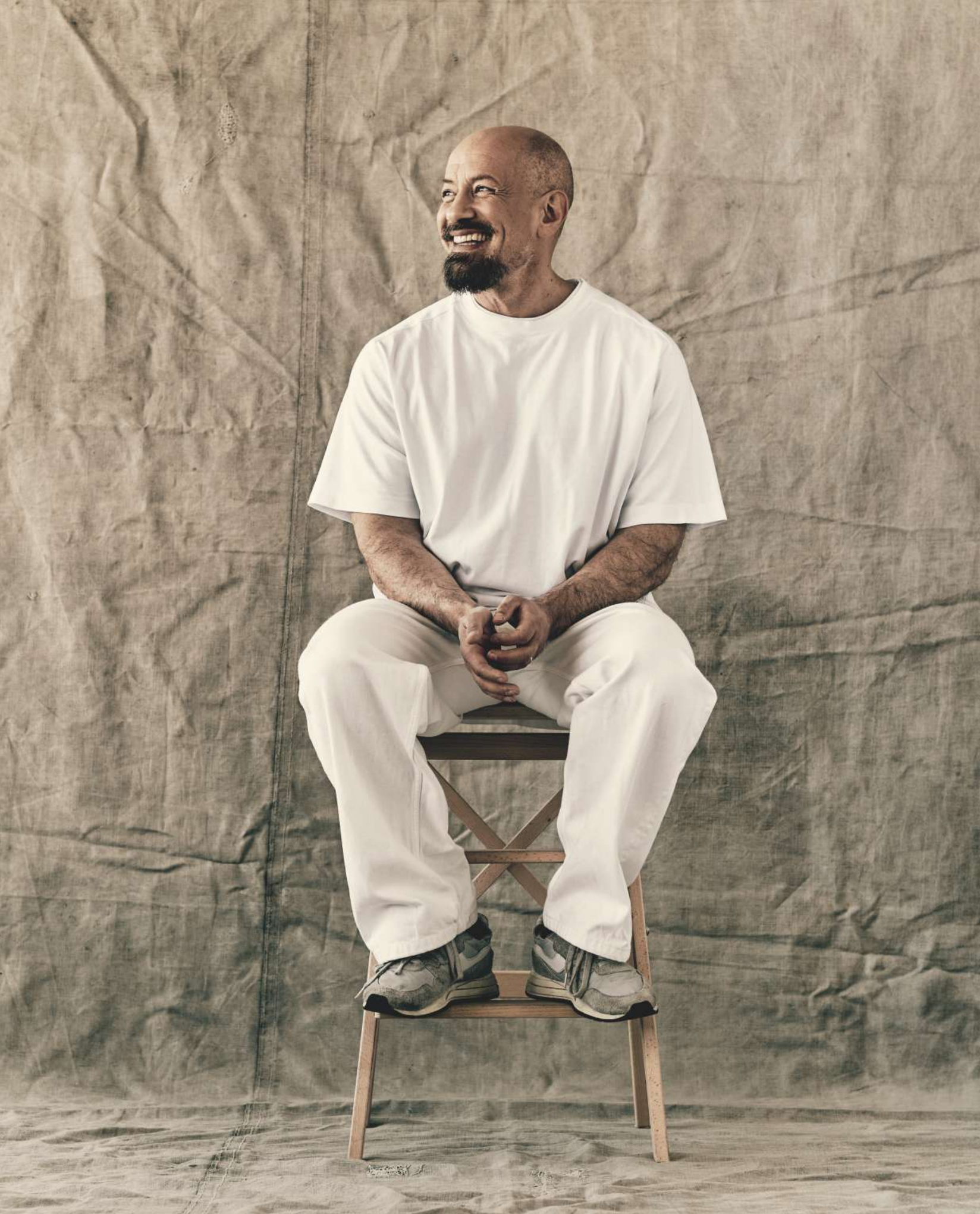

► *Fönstrets* bänkgranne menar att det är Obama-känsla när **Pedro Sánchez** ännar scenen, och självförtroendet är det inget fel på. Sánchez slår fast direkt att högerextremismens och neoliberalismens tid är över. De högerextrema skriker högt för att de vet att de har misslyckats, resultatet är krig, inflation, ojämlikhet, social splittring. Talet är retoriskt skickligt, lösningen kommer i tre punkter. Först enighet inom den breda vänstern, det som mötet i Barcelona ska skapa och uppvisa. Sedan stolthet. Extremhögern lyckades göra den progres-

siva identiteten till en förolämpning, men med start i dag ska skammen byta sida. Den som är freds- och miljövän, facklig och feminist är den som ska vara stolt.

Till sist handlar det om en tro på framsteget. Extremhögern har lyckats skapa en kamp om vad som är uppnått, medan progressiva måste se nästa framsteg som ett löfte – ett samhälle där livet innebär mer tid att leva. ¡Vamos! utbrister *Fönstret*, som hoppas att rapporten från Barcelona kan inspirera i kampen för bildning och människovärde.

TARIK SALEH

Han ger egentligen inga intervjuer just nu. Men för ABF:s kulturmagasin *Fönstret* gör TARIK SALEH ett undantag. För vägen mot Cannes, guldbaggar och en plats på Oscarsgalans shortlist började med en kurs i ABF-huset på Sveavägen 41 i Stockholm – och med den folkbildningstanke han kallar ”bland det finaste vi har”. **TEXT** OLA LILJEDAHL **FOTO** ANNA-LENA AHLSTRÖM **SMINK** GIO LILJEBÄCK

En journalist sätter sig i soffan hemma hos en hyllad filmregissör på Södermalm i Stockholm. De säger något om den fantastiska utsikten där han bor med fru och två döttrar. Regissören hämtar två glas vatten.

Om det här skulle vara första scenen i en film ...

– ... så skulle det krävas ett spänningsmoment. Inte falsk dramatik av typen att du skulle komma från egyptiska underrättelsetjänsten med en bomb i väskan, säger Tarik Saleh.

Det är alltså hos honom vi är.

”JAG HITTADE EN SORGLIG GAMMAL ÖNSKELISTA SOM JAG SKREV. PÅ FÖRSTAPLATS STÅR DET ’EN LÄGENHET’ OCH PÅ ANDRAPLATS ’EN CYKEL’. ETT BARN I ETT AV VÄRLDENS RIKASTE LÄNDER SKA INTE BEHÖVA ÖNSKA SIG EN FAST BOSTAD.”

Tarik Salehs film *Boy from heaven* var en av femton filmer som klarade första gallringen och shortlistades till en Oscar. Han har fått guldbaggar i Sverige och prestigepreis i Cannes. Nu tittar han upp i taket och funderar några sekunder innan han fortsätter:

– Jag skulle nog bygga scenen på att regissören har något att dölja, något som precis har hänt. Regissören skulle få svara motvilligt så att tittaren ska ana en konflikt.

Nu är det inte första scenen i en film utan första minuterna av en intervju. En

konflikt skulle i och för sig kunna ligga och pyra eftersom Tarik Saleh där i soffan med utsikten konstaterar att den här intervjun görs när han är mitt i en privat skrivareperiod då han egentligen inte ger några intervjuer alls.

Ändå sitter vi där. Han förklarar:

– Det beror faktisk bara på en sak. ABF. För mig är ABF något viktigt, inte bara som en politisk idé, jag har en personlig relation till ABF som förändrade mitt liv.

Man frågar förstas ”hur då?” Och svaret kommer. Så småningom. Att intervju Tarik Saleh är nämligen lite som att se

hans filmer. När man minst anar det överraskar ett stickspår. En fråga får ofta en lång omväg fram till svaret.

Här börjar omvägen i barndomen så soffan med utsikten blir för en stund terapi-soffa.

– Min uppväxt var väldigt kaotisk.

Mamma är svensk, pappa kommer från Egypten. Jag bodde med mamma tills jag var sexton år men hade kontakt med pappa. Hela uppväxten var det brist på pengar, brist på allt. Utom kreativitet. Mamma och pappa var präglade av en hippie-

attityd, regler gäller liksom inte dem. De var, eller rättare sagt är, extremt konsekventa i att vara egensinniga.

Känslan var att han flyttade hela barndomen.

– Vi bodde andrahand. Innan nian hade jag bytt skola fem gånger. Jag har lovat att aldrig utsätta mina barn för det. Jag hittade en sorglig gammal önskelista som jag skrev. På förstaplats står det ”en lägenhet” och på andraplats ”en cykel”. Ett barn i ett av världens rikaste länder ska inte behöva önska sig en fast bostad.

Han skrattar högt åt minnet att han som sjuåring gick i demonstrationståg och skanderade ”shahen av Iran är en rutten banan”.

– 1970-talet var en väldigt idealistisk tid med starka värderingar. Det fanns en sorts idé om rättvisa, men jag minns också en enorm rädsla för kärnkraft. Jag var åtta år när kärnkraftsomröstningen var. Jag trodde verkligen att vi skulle hamna i ett kärnvapenkrig eller i en stor kärnkraftsolycka där vi skulle äta jodtabletter och gömma oss ...

Han funderar en stund.

– Det finns en psykologisk övning där frågan är om man skulle vilja ha någon annans uppväxt eller någon annans föräldrar. Jag känner en del som skulle svara ja på den frågan. Då vet man att deras uppväxt, i en dålig lägenhet eller i en stor fin villa, var jävligt tuff. Men jag själv skulle

► TARIK SALEH

Född: 1972 i Stockholm.

Familj: Frun Frida och fyra döttrar (7 år, 10 år och tvillingar på 27 år).

Bakgrund: Arbetat som journalist och programledare.

Reser helst till: Gärna Istanbul.

Förebild: Graffitimålaren Dondi.

Oväntad talang: Kan se in i framtiden.

Filmer i urval: Dokumentärerna *Sacrificio – vem förrådde Che Guevara?* (2001) och *Gitmo – krigets nya spelregler* (2005). Animerade filmen *Metropia* (2009), thrilleren *Tommy* (2014), den amerikanska actionthrilleren *The Contractor* (2022) och Kairotrilogin: *The Nile Hilton incident* (2017), *Boy from heaven* (2022) och *Eagles of the republic* (2025).

Stig ville smaka, svepte ett halvt glas och kom på den briljanta idén att ”vi måste åka till Madrid och bo på Reina Victoria, där finns en bra känsla om vi ska skriva”.

Vi lämnar terapisoftan med utsikt och går mot hans bil, som skulle kunna ha rollen som stökig bil i en film om småbarnsföräldrar, för att åka till fotograf Anna-Lena Ahlströms studio. Två killar, påverkade av någon substans, kommer emot oss. Den ena känner igen Tarik från medierna, gratulerar till alla framgångar och vill ta en selfie. Tarik håller om honom och ler in i kameran. Den andra frågar vem han är. Killarna drar vidare. Tarik berättar att det händer ganska ofta att folk kommer fram och vill prata, ta en bild eller få en autograf. Han säger att i princip alla är trevliga.

– Roligast är nästan när det kommer en överklassgubbe på Östermalm och vill tacka. Då kan jag känna att, yes, han har lite oväntat tagit till sig min film.

Donald Trump i USA har den här morgonen gjort något nytt utspel som får världen att skaka. Vladimir Putin i Ryssland har sagt något som håller Europa på tårna. Tarik Saleh suckar lätt.

– Världen styrs just nu av gubbar som är tjugo år äldre än vad jag är. De försöker desperat att vrida tillbaka klockan men det har ju historiskt aldrig gått. Vi kommer ofrånkomligt att hamna i framtiden. Den

inte svara ja på den frågan. Min uppväxt var ett spännande kaos. Fast det kunde gått åt helvete.

Han väger orden och sammanfattar:

– Mitt inre liv, min fantasi och min associationsförmåga är väldokumenterad vid det här laget. Den har lett till stora internationella framgångar men, tro mig, det kunde lika gärna ha lett till psykisk ohälsa.

– Att förvandla trauman till kreativitet är inget man kan rekommendera. Man kan inte ge rådet ”utsätt barnen för total ovisslighet så får ni fram en regissör som vinner pris i Cannes”. Det är ett högriskspel, men jag landade på fötterna.

Man tänker precis påminna om frågan om hans personliga ABF-koppling när svaret ringelvikrokar sig vidare.

Tarik Salehs pappa är konstnär och hans kompisar var kulturelit som tecknaren Jan Löf, komikern och författaren Hans Alfredson, konstnären Carl Johan De Geer, fotografen Lennart Nilsson ...

– Det var självklart inspirerande att träffa dem. Själv målade jag graffiti hela skoltiden. Jag drömde om att gå Konstfack, Konsthögskolan, Beckmans eller Berghs.

”JAG TYCKER MIG SE ATT DE FLESTA SOM JOBBAR MED POLITIK OCKSÅ SER POLITIKENS BEGRÄNSNINGAR. DE BEGRÄNSNINGARNA FINNS DÄREMOT INTE I KONSTEN. DEN ÄR HELT GRÄNSLÖS. DU KAN FÖRÄNDRA HUR MÄNNISKOR SER PÅ VÄRLDEN GENOM ETT ENDA KONSTVERK.”

Konstfack och Konsthögskolan kom jag inte in på och Beckmans och Berghs kostade pengar så det var uteslutet.

Målet var att jobba med grafisk formgivning.

– Jag hittade en kurs i layoutprogrammet Quarkxpress på ABF. Jag glömmer aldrig lektionerna i ABF-lokalen på Sveavägen i Stockholm och hur jag efter kursen kontaktade mina favoritformgivare för att fråga om råd för att ta mig vidare.

Sagt och gjort.

– Jag drog till Alexandria i Egypten och gick en konstskola ett år och startade en tidning där med några kompisar. Utan ABF hade jag inte kunnat göra det.

Fortfarande när en ny kurskatalog från ABF kommer bläddrar jag i den och fantiserar om kurser jag skulle vilja gå. För mig är folkbildningstanken bland det finaste vi har. Det finns en plats för alla, den ger en andra chans, den ger möjlighet att bli klokare och våga drömma.

Vad han är sugen på just nu?

– Trummor skulle vara kul!

Sedan tjugo år har han en stående halvdag som föreläsare på Berghs.

– Då berättar jag alltid den här historien och det paradoxala i att jag, som står där och pratar, lärde mig jobbet på ABF och inte på Berghs.

Och där landar till slut svaret på frågan om varför han sa ja till intervjun i *Fönstret* trots att han inte gör några intervjuer nu ”eftersom den film jag ska sälja i intervjuer, *Eagles of the republic*, så att säga redan är såld”.

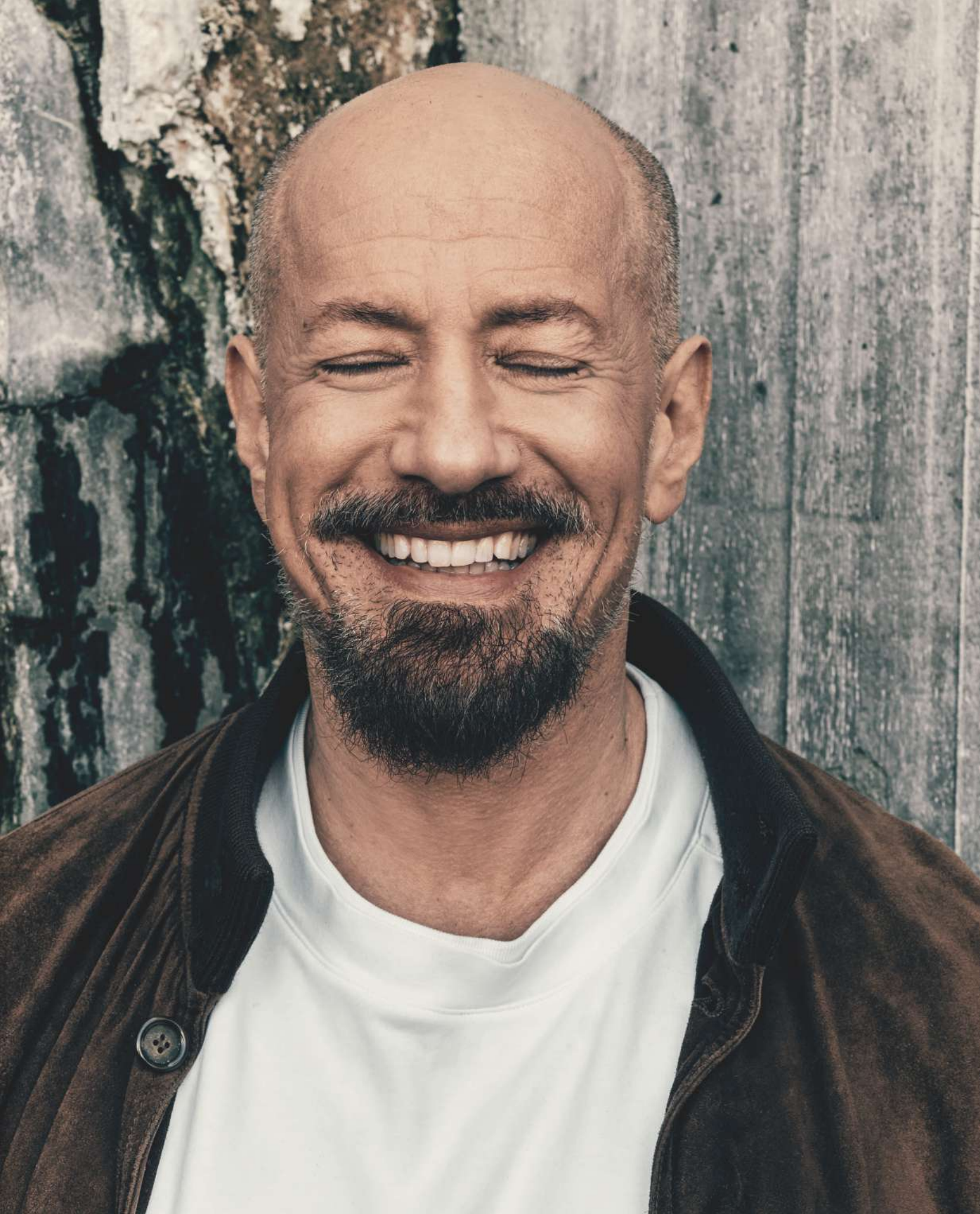
– ABF är något jag tror på, ABF förändrade mitt liv, ABF står därför över min agenda.

Karriären tog fart när han fick jobb på Sveriges Television som grafisk formgivare, blev programledare för samhälls-

magasinet *Elbyl* i slutet av 1990-talet och var involverad i en rad program och serier.

Han blev känd för en större publik, tyckte till, intervjuades och började göra egna filmer. Det finns en historia om när han gjorde den, förstås, prisbelönta animerade filmen *Metropia* år 2009. Han hade kört fast lite i skrivandet och fick frågan av producenten hur de skulle kunna lösa det. Tarik hade en idé om att författaren Stig Larsson var den bästa skribenten – som han dessutom gärna skulle ta hjälp av. Tänk om de skulle våga fråga ...

Stig Larsson sa ja. De två möttes. Tarik var förkyld och hade med en flaska av den receptbelagda hostmedicinen Cocillana.

goda nyheten med det är att de här gubbarna kommer att dö. Tror man på Gud så kommer de att hamna i helvetet och tror man inte på Gud så kommer de att ruttna i jorden.

Han låter det sjunka in och slår fast.

– De som nu är barn kommer att växa upp och ha helt andra idéer om möjligheterna i världen. Utvecklingen går så snabbt. Skiftet från industrialism till nätverkssamhälle är så grundläggande för människan att våra hjärnor förändras biologiskt. Jag märker hur mina yngsta barn, sju och tio år, redan ser på världen på ett helt annat sätt.

– Ta bara rörlig bild, det jag sysslar med och har lärt mig i vuxen ålder. Barnen har kunnat filma från de var två år gamla och har ett helt annat sätt att se på rörligt material. Eller ta konceptet ”privat”. För min generation var privat allt utom det man valde att göra offentligt. För mina

för att vi i Sverige lever i ett otroligt land med otroliga möjligheter. Och att Europa är en fantastisk kontinent med fyra fem civilisationer under bältet. Titta på museerna, konsten, kulturen, alla fantastiska huvudstäder. Ändå pratar vi så mycket om USA, men *they could only dream of what we have*.

Han kastar ofta in engelska uttryck.

– Man pratar om ”the American dream” där vem som helst kan lyckas. Men det är ju en historia, en saga, som man berättar för att skapa inspiration. Ofta om immigranter, ibland svenskar, som kom dit utan någonting men lyckades. Den drömmen är verklighet här hos oss i Sverige. Man kan komma från ingenstans och gå hela vägen. Jag är själv ett bevis på den drömmen. En kille som knappt gått ut med fullständiga gymnasiebetyg, hade två i svenska men har vunnit pris för bästa manus i Cannes.

Han understryker det fina i att det finns

heten i Sverige. De är i stället fantasilösa och drivna av rädsla.

När Tarik Saleh pratar låter han som en politisk agitator från förr. Inte särskilt förvånande brinner det till lite extra när kulturen och kulturpolitiken kommer på tal.

– Politiken mår inte så bra. Sverige och Europa har, i någon mening, inte kunnat presentera en vision som människor blir inspirerade av. Nu får de som snackar skit om det vi har byggt upp prata ostört.

– Men kulturutövarna i Sverige är fortfarande starka, även om Jimmie och hans gäng gör sitt bästa för att förstöra det. Sverigedemokraterna är de enda som är intresserade av kulturen, men de är det för att ersätta den fantastiska vi har med någon sorts Ultima Thule-version.

Kulturminister Parisa Liljestrand, moderat, är den som kulturvärlden ofta skäller på. Inte minst efter hennes uppmärksam-

”JIMMIE ÅKESSON OCH HANS GÄNG DRÖMMER OM ETT SVERIGE SOM DE ALDRIG SJÄLVA HAR UPPLEVT. DE TYCKER INTE OM DEN AMERIKANSKA DRÖMMEN NÄR DEN FAKTISKT FINNS I VERKLIGHETEN I SVERIGE. DE ÄR I STÄLLET FANTASILÖSA OCH DRIVNA AV RÄDSLÅ.”

barn är privat en *setting*, allt annat är så att säga *in public*, allt annat sker på en scen. Samma sak med konceptet ”vän”.

När han var i sina barns ålder hade han några få vänner. De på gården där han bodde, en kusin kanske, någon han lärt känna på förskolan ...

– I dag har en av mina döttrar två av sina närmaste vänner i Malaysia. De har aldrig träffats, men hon pratar med dem varje dag och de delar kärleken till popstjärnan Sabrina Carpenter och plattformen Roblox. Och när jag säger pratar menar jag att de verkligen pratar i telefon, inte bara chattar. Det är häftigt och sådant kommer såklart att få betydelse för framtiden.

Kairotrilogin – filmerna *The Nile Hilton incident*, *Boy from heaven*, *Eagles of the republic* – har det regnat priser över. Han har gjort serier och filmer i USA och har sin kanske mest trogna publik i Frankrike.

Tarik Saleh är, kort sagt, internationell.

– Jag reser mycket i världen och ser där-

ett system som gör det möjligt. Han hyllar avgiftsfri utbildning generellt – ”även om jag önskar att jag själv hade pluggat mer på gymnasiet och sedan läst på universitet” – och kommer tillbaka till hur folkbildning och folkhögskolor ger människor en andra chans.

– Det var möjligt tack vare det Sverige som jag föddes i. Det är sorgligt att de politiker som tagit över arvet att bygga det samhället nu står helt utan ord när ett litet gäng före detta nazister vill montera ned det samhället. Varför de vill montera ned? Jo, för att de egentligen hatar Sverige. Jag och Jimmie Åkesson är i ungefär samma ålder. Vi växte båda upp i ett Sverige präglad av solidaritet, jämställdhet, öppenhet, nyfikenhet, innovation ...

Han sänker tempot och pratar sakta och tydligt.

– ... så han och hans gäng drömmar om ett Sverige som de aldrig själva har upplevt. De tycker inte om den amerikanska drömmen när den faktiskt finns i verklig-

made invigningstal på Göteborgs filmfestival 2025. Talet möttes av buanden och i debatten efteråt kallades hon ”okunnig, föraktfull och livsfarlig”.

– På ett privat plan gillar jag Parisa Liljestrand och har träffat henne några gånger. Hon har sagt att hon älskar mina filmer och det har känts väldigt genuint. Hon har rötter i den delen av världen som filmerna utspelar sig i och förstår säkert dem. Men som kulturminister ...

Han letar ord.

– ... är hon en fullständig katastrof.

– Ett problem är att jag inte har sett Socialdemokraterna presentera någonting som gör att jag känner tilltro. Men det blir svårt att inte göra jobbet bättre än Parisa Liljestrand och den regering vi har nu. Målet är öppet. Bollen ligger på straffpunkten. Sparka in den nu! Sparka den inte åt andra hållet! In med resurser till kommunala musikskolan, folkbildning, folkhögskolor, kulturen.

– Det som skrämmer mig som kultur-

utövare är att, hallå, om politiker är så här dåliga på kultur, gäller det även de andra områdena också? Jag misstänker det. För Sverige är ett av världens rikaste länder med enorma naturresurser, stor intelligens i landet, bra och fri utbildning och så vidare. Ändå har vi så hög arbetslöshet, så låg tillväxt, så mycket som går åt fel håll. Jag tror att politiken i Sverige behöver en ny generation med nya idéer, ny inspiration och ny vision.

Han kanske själv borde ge sig in i politiken.

– Nej, nej, nej. Den främsta anledningen är att mitt jobb är så roligt. Stig Larsson, författaren som på allvar lärde mig skriva, sa en gång att "om folk visste hur kul det vi gör är så skulle det vara förbjudet".

– Så, nej, det skulle vara frustrerande att

”UTAN ABF HADE JAG INTE KUNNAT GÖRA DET.
FORTFARANDE NÄR EN NY KURSKATALOG FRÅN ABF KOMMER
BLÄDDRAR JAG I DEN OCH FANTISERAR OM
KURSER JAG SKULLE VILJA GÅ.”

byta det arbetslivet mot att sitta och diskutera med en snubbe från Sölvesborg som inte har sett världen, inte vet något om andra kulturer och religioner.

Han suckar.

– Du måste ta diskussionen, säger en del. Måste jag det? Det är inte min uppgift att utbilda en människa som inte vill lära sig, inte vill förstå.

Många politiker, från alla partier, hör av sig till Tarik och vill träffas över en lunch.

– Jag säger ofta ja. Det är intressant att höra hur diskussionerna går. Jag tycker mig däremot se att de flesta som jobbar med politik också ser politikens begränsningar. De begränsningarna finns däremot inte i konsten. Den är helt gränslös. Du kan förändra hur människor ser på världen genom ett enda konstverk.

Även om han inte tycker att han behöver ta diskussionen är det svårt att låta bli.

– Jag såg en debatt på tv mellan Moderaternas migrationsminister Johan Forssell och Miljöpartiets migrationstales-

person Annika Hirvonen. Johan Forssell ville utvisa människor som hade demonstrerat och stöttat Hamas. Jag sa till mig själv att, Tarik, stäng av debatten nu för den jävla skitstövlen Forssell väcker känslor som du inte vill gå och lägga dig med.

Men han kunde inte låta bli.

– Forssell var värre än vanligt. Han pratade nedlåtande mot henne. Han höll fattningen och framförde bara argumenten, att vi bor i ett land och samma sak måste gälla för alla. Antingen har vi yttrandefrihet eller så har vi inte det. Jag minns att jag tänkte, vad är det som gör att du Johan Forssell vill utvisa barn och att du står där i tv och försöker förminska någon? Jag tänkte skriva något jävligt elakt på sociala medier.

Men ...

– Något kändes inte bra. Vad var det jag inte såg? Jag funderade och kom på det. Jag såg ju inte henne när hon står där och försvarar vår yttrandefrihet och vår demokrati medan han försöker förminska henne.

– Så i stället letade jag upp henne på Facebook och skrev till henne vad bra hon var. Jag insåg att det är nyckeln. Ger man de korrupta skitstövlarna motstånd använder de det som bränsle. Fokusera i stället på dem som är bra, bygg upp dem, det är vägen framåt.

Nu, många månader efter den tv-debatten, konstaterar han:

– Senare kom det ju fram att Johan Forssells son har varit med i högerextrema kretsar. Då ville jag säga att, Johan, det är tufft att vara förälder ibland. Du kanske borde ha varit mer närvarande hemma i stället för att ge dig på andra föräldrar.

Och apropå att vara förälder. Efter fotograferingen, där man slås av hur lätt Tarik Saleh har att småprata med alla involve-

TARIK SALEH OM ...

... calisthenics: "En träningsform som bygger mycket på kroppsvikt- och balanstrening. Lite som amatörgymnastik, hänga i ringar och sådant. Jag har ingen talang för det, men tränar det mycket."

... Fascinate i Bromsten: "Min graffittimålning blev K-märkt för att det var den som var Sveriges äldsta större bevarade. Men år 2001 rev man huset den målats på. Om det är tråkigt? Nja, som graffittimålare räknar man ju med att det man gör målas över eller försvinner."

... Che Guevara i sängen: "Min pappa hade målat en gubbe, jätteläskig, vid huvudändan på min barnsäng. Jag var livrädd för den. När min lillebror, vi är halvsyskon, föddes tog hans pappa och målade över min pappas gubbe. I stället målade han Che Guevara där, haha."

... På spåret i TV: "Jag har tackat nej flera gånger men sa ja till den senaste säsongen. Jag var dålig i skolan så det var ett självmordsuppdrag. Stresspåslaget var enormt. Vi åkte ut i semifinalen mot vinnarlaget. Om någon miss svider? Ja, när jag ser att en av resefilmerna är Tokyo. Men tänker att det är för lätt. Så jag svarar Kyoto. Hur kan man vara så dumdryg?"

... nästa projekt: "Jag försöker hålla frågan öppen, men det finns mycket som pekar åt ett håll, men även en del annat som försöker smita emellan."

rade, skyndar vi mot hans bil. Han kollar klockan och är lite sen. Barnen, frun och soffan med utsikt väntar. Plötsligt slänger han ur sig:

– Det skulle vara kul att leda en ABF-kurs i hur man gör en film, jag tänker kanske tre inspirationsträffar med tre teman: manusskrivande, hur man gör själva filmen, *post production*.

Han? Frivilligt? Världsgessören?

Man hinner tänka att han kanske skojar när han vänder sig till chefredaktör Eric Sundström:

– Vore inte det kul? Jag ska fundera på ett upplägg. Hör av dig om ett par veckor så kollar vi på datum. Det är ju ändå ABF.

Stay tuned. 📺

”DET SOM SKRÄMMER MIG SOM KULTURUTÖVARE
ÄR ATT, HALLÅ, OM POLITIKER ÄR SÅ HÄR
DÅLIGA PÅ KULTUR, GÄLLER DET ÄVEN DE ANDRA
OMRÅDENA OCKSÅ? JAG MISSTÄNKER DET.”

MELLAN BLOMSTERHAV OCH SYSTEMSKIFTE

– KAMPEN OM DEN SVENSKA DEMOKRATIN

Medan Ungern långsamt kan börja återhämta sig efter år av auktoritärt styre står Sveriges institutionella demokrati fortsatt stark. Samtidigt minskar stödet till civilsamhälle, folkbildning och bistånd. Polariseringsen tilltar och utrymmet för dialog krymper. Vilka idéer bär denna utveckling – och hur förändras det svenska samhället i dess spår?

TEXT KARIN ELFVING ILLUSTRATION FREDRIK PETTERSSON

Regnet faller i Vårby gård. Två dagar tidigare har en sjuntonåring mördats vid en av de viktigaste samlingsplatserna för unga – fotbollsplanen. Här tränar lokala Huddingelag. Spontanfotbollen fortsätter till sent på kvällen.

Lokalsamhället är i chock. Vid blomsterhavet samlas stora grupper av ungdomar, många av dem från skolan intill. De håller om varandra, står tysta och gråter. Ett utdrag från ett av den mördade pojakens skolarbeten har hängts upp. Där beskriver han fotbollens betydelse för att ”hålla farorna borta”.

I centrumbyggnaden ett stenkast därifrån ligger ABF Huddinges lokaler. Det är förmiddag och cirkelarna i svenska och yrkessvenska är i full gång. Dessutom erbjuds individuell samhällsservice. Vem som helst kan få hjälp med saker de inte riktigt klarar av: digitala tjänster, att förstå myndighetsbrev eller att hitta till stödinstanser som kvinnojouren eller familjecentralen. På ett år har mer än tusen personer sökt sig hit. Ofta asylsökande, äldre

personer eller de som inte kan svenska. På eftermiddagarna erbjuds läxhjälp och under kvällarna har nitton olika nationaliteter kulturverksamhet i lokalerna.

Hani Shabanpour är verksamhetsledare för ABF Huddinge, Kultur- och bildningscenter i Vårby gård. Han berättar att efter mordet på fotbollsplanen blev ABF en naturlig och neutral samlingspunkt för polis, civilsamhälle och stödinstanser.

”DET ÄR HELT OCH HÅLLET TACK VARE ABF
JAG FICK EN GRUND ATT STÅ PÅ. DET ÄR DÄRFÖR
JAG JOBBAR HÄR I DAG.”

– Vi samverkar med många i området.

Hani kom som politisk flykting från Iran år 2013 med elitidrott och en ingenjörskarriär i bagaget. Som asylsökande utan personnummer kunde han inte läsa sfi, jobba eller skaffa bankkort. Rastlösheten var destruktiv. Men så kom möjligheten att studera svenska två dagar i veckan på ABF Kopparberg.

– Utan den chansen hade jag inte suttit

här, för jag mätte så dåligt psykiskt. Det har ändrat hela min livsresa.

Han började lära sig språket och förstå samhället. Men det viktigaste var att han hittade självförtroende och motivation att starta om.

– Livet fick tillbaka sin mening. Jag kände att jag kunde stå på benen och att det gick framåt.

Efter några månader fick han praktik på

ABF, började hjälpa andra asylsökande och hålla cirklar i svenska. I dag talar han flytande svenska med ett mycket omfattande och varierat ordförråd. Han har inte varit arbetslös en dag sedan han fick personnummer.

– Det är helt och hållet tack vare ABF. Jag fick en grund att stå på. Det är därför jag jobbar här i dag. Jag kan göra samma insatser – eller ännu bättre – för människor i situationer där de behöver hjälp.

”YTTERLIGARE EN MANDATPERIOD MED TIDÖ OCH SVERIGEDEMOKRATISK POLITIK KOMMER ATT FÖRÄNDRA SVERIGE I GRUNDEN.”

Hani påpekar att föreningslivet och civilsamhället som det är utformat i Sverige är unikt. Han ser folkbildningen som helt central för stora grupper av människor som inte kommer in i systemet och annars faller mellan stolarna.

– Det kan vara mammor som har varit föräldralediga länge. Är du femtio år, utrikesfödd och pratar lite dålig svenska har du ingen chans. Vi gör ett viktigt jobb med att rusta människor för livet.

Dessutom betonar Hani Shabanpour vikten av det sociala sammanhanget. Till lokalerna kommer också många pensionärer.

– Allt handlar inte om jobb utan om att människor kan träffas, bygga nätverk och utvecklas tillsammans. Ofrivillig ensamhet motverkas. Det är ett stort mervärde.

På Sveavägen i Stockholm sitter Palmecentrets generalsekreterare Oscar Ernerot och funderar på nya lokaler. Palmecentret grundades 1992 av KF, LO och Socialdemokraterna och ger stöd till 190 partnerorganisationer i trettio länder. Men verksamheten krymper.

Under den innevarande mandatperioden har biståndet beskurits och styrts om väsentligt – och det är framför allt Palmecentret som har hamnat i skottlinjen. Centrets ansökan om civilsamhällesmedel förra året fick lovord av Sida. Men samma dag som avtalet skulle bekräftas fick Oscar Ernerot ett mejl från Sidas dåvarande generaldirektör. En mening hade ändrats i villkoren så att Palmecentret inte längre kunde få medel. Fyrtio procent av verksamhetsbudgeten försvann.

– Man behöver inte vara konspiratorisk för att inse den politiska styrningen. Ett år tidigare hade biståndsministern sagt att Palmecentret kunde glömma fortsatt finansiering.

Palmecentret har 26 medlemsorganisationer från Hyresgästföreningen till fackföreningar och S-kvinnor.

– Att minska resurserna kan ju ses som att man slår mot hela den svenska arbetar-

rörelsen. Men de som drabbas värst är våra partner i världen. Palmecentret kommer att finnas kvar, även om vi får minskade resurser.

Oscar Ernerot konstaterar att ett skifte har skett när en minister ger sig på en organisation direkt. Utrymmet för dialog krymper.

– Vi som organisation vågar inte kritisera alltför högljutt. Det kanske slår tillbaka och vi riskerar att straffas ännu hårdare av regeringen. Jag är väldigt försiktig beroende på sammanhang. Det känns orbanskt.

Han oroas för vad det polariserade samtalet kan leda till.

– Jag tror inte att man ska vara naiv. I länder med högre repressalier finns en tystnadskultur.

I höstas lanserade den marknadsliberala tankesmedjan Timbro och den SD-nära konservativa tankesmedjan Oikos det gemensamma reformprogrammet *Tidö 2.0*. I det stakas en politik för ett nytt, djupare Tidösamarbete ut: minskat bistånd, en halvering av stödet till public service, nedläggning av MUCF (Myndigheten för civilsamhälle och unga) och Allmänna arvsfonden, övergång till annan finansiering av civilsamhället och en utfasning av det statliga stödet till folkbildningen.

Även om dokumentet är formulerat av en liten grupp i Stockholm menar Oscar Ernerot att det visar på en inriktning. I nedskärningarna ser han en röd tråd: kampen om tanken.

– Vid varje val sägs att ”det aldrig har varit så viktigt”. Men nu känns det verkligen så. Ytterligare en mandatperiod med Tidö och sverigedemokratisk politik kommer att förändra Sverige i grunden.

Samtidigt tror han inte att folk i allmänhet upplever demokratin som hotad.

– Man ser det inte i sin vardag. Det sker genom att stoppa finansiering, misstänkliggörande, minskat utrymmet för folkrörelser och att man lägger sig i vad de

Hani Shabanpour.

© Durgham Tahir

gör. Men listar man allt det här blir ju den demokratiska kakan mindre till slut.

Den sittande Tidöregeringen har redan skurit ned det statliga stödet till folkbildningen med 500 miljoner kronor. För ABF i Vårby gård har de ekonomiska medlen minskat med trettio procent. Till det kommer inflation och lönehöjningar.

”MAN BEHÖVER INTE VARA KONSPIRATORISK FÖR ATT INSE DEN POLITISKA STYRNINGEN.”

Hani Shabanpour söker ständigt projektfinansiering. Men det betyder ökad administration. Och konkurrensen om de krympande medel som finns hårdnar.

– Får vi avslag på några av våra stora projekt är det kris.

Han konstaterar att vissa studieförbund har slagit igen. Andra har centraliserat verksamheten, vilket innebär att lokal förankring går förlorad.

– Om kommunerna ska fylla det tomrummet blir kostnaden enorm för det svenska samhället. Vi gör mycket med enkla medel.

Hani ser hur studieförbund går mot del-

tagaravgifter för att delfinansiera. Få har råd att jobba med resurskrävande människor som nyanlända, långtidsarbetslösa och personer med funktionsvariation.

– Den här förändringen går väldigt fort. Samtidigt har ökade krav tillkommit.

Oscar Ernerot.

© David Walegren

– Vi ska bedriva mer verksamhet med hög kvalitet och jobba med fler människor samtidigt som resurserna går ned. Det håller inte.

Hur kan man, undrar Hani, utifrån alla underlag om studieförbundens nytta inte se dem som en pelare i samhället?

– Det handlar om att man har problem med rörelsen, med organiseringen: att människor bildar sig och får makten att höja sin röst.

Och de tecknen känner han igen.

– Steget mot diktatur är väldigt tydligt för mig. Jag kommer från Iran och har upplevt hur det utvecklar sig. Svenskarna har aldrig behövt genomgå en sådan process, men vi från andra länder vet hur snabbt det kan gå.

Civilsamhället är för Hani den stora skillnaden mellan Iran och Sverige.

– Utan studieförbund skulle stora delar av föreningslivet inte klara sig. Vi stöder med lokaler, kunskaper, pedagogik, utbildning och organisering. Det skulle bli ett helt annat Sverige.

”DEN AUKTORITÄRA VÅG SOM DRAR ÖVER VÄRLDEN DRIVS PÅ AV YTTERHÖGERN OCH SVERIGE HAR PÅ INGET SÄTT BYGGT EN SKYDDSMUR.”

Dagtid har ABF i Vårby gård fokus på integrationsinsatser. Hani Shabanpour har sett många människor lära sig språket, förstå samhället och få jobb på kort tid.

– Vi studieförbund har med begränsade resurser gjort enorma insatser både under

flyktingvågen 2015 och med ukrainarna. Det är en beredskap för samhället. Vi jobbar nära människor, har förtroende bland deltagarna och kan göra insatserna. Alla är här frivilligt, de vill lära sig. Språkrav behövs inte, men ge oss resurser!

Daniel Poohl är vd för Expo, en religiöst och partipolitiskt obunden antirasistisk stiftelse som sedan länge bevakar ytterhögern. Sverigedemokraternas ideologi om en likriktad nation beskriver han i termer av invandringskritik – bort med människor som inte passar in – men också som en fråga om att förändra folks sätt att tänka. Bort med ”socialdemokratisk, liberal hjärntvätt”.

– Kulturpolitiken är ett redskap för det. Man vill stoppa politiseringen men samtidigt politisera själva. Det är enligt dem fel idéer i systemet.

Daniel Poohl menar att SD inte nödvändigtvis har problem med att folk lär sig dreja ihop, utan med det idéburna.

– Det är ju en annan syn på vad ett civilsamhälle kan vara jämfört med den mer pluralistiska demokratiska idén om att det finns ett värde i att det bubblar. Att alla får chansen att vara sig själva och uttrycka sig.

Han ser hur SD:s syn i dag smälter in i den traditionella högerns marknadsekonomiska perspektiv på civilsamhället och folkbildningen.

– Deras argument är ”lös det själva”, typ. Och det är klart, vi fick ju inte demokrati för att staten betalade massa pengar till folkrörelserna, utan för att folk ville något och lyckades organisera sig.

Men Daniel Poohl ser en risk i att demokratiska institutioner och värden hotas om ytterhögerns idéer får fullt genomslag.

– Den auktoritära våg som drar över världen drivs på av ytterhögern och Sverige har på inget sätt byggt en skyddsmur mot

Daniel Poohl.

© David Lagerlöf

de här tendenserna. Tvärtom är vi ganska ömtåliga eftersom vi tänker att alla är med på de tidigare spelreglerna. Att det finns normer.

Två dagar innan valet i Ungern får Fönstret tag i journalisten Veronika Munk. Mellan 2000 och 2018 jobbade hon på *Index*, en av Ungerns största tidningar. Hon var biträdande chefredaktör när tidningen liksom många andra medier såldes till Viktor Orbánlojala företagare. Samtidigt hade public service sedan länge gjorts om till ett propagandaorgan.

– Det första steget mot en auktoritär regim var att omstrukturera medierna. Det handlar om makten över tanken, säger hon. Ett resonemang som blir ett eko av Oscar Ernerots och Daniel Poohls ord.

Civilsamhället påverkades också enormt av Orbánregimen, berättar Veronika Munk.

– Det kom nya begränsande lagar och vissa företrädare har framställts som fiender. Organisationer som kritiserar regeringen eller driver sådant som regeringen ser som problematiskt, som hbtqi-frågor, har varit särskilt drabbade.

I samband med förändringarna på tidningen *Index* sa Veronika Munk tillsammans med mer än hundra journalister upp sig för att starta den oberoende nyhetssajten *Telex*. På kort tid blev den en av de mest mest inflytelserika tidningarna i landet genom stöd från prenumeranter, medlemskap och donationer.

”DET FÖRSTA STEGET MOT EN AUKTORITÄR REGIM VAR ATT OMSTRUKTURERA MEDIERNA. DET HANDLAR OM MAKTEN ÖVER TANKEN.”

Att bygga upp ett öppet och sammanhållet Ungern igen kommer inte att bli enkelt, spår Veronika Munk. Samhället är extremt polariserat.

– Orbán är samtidigt en förebild för många politiker i Europa.

Det ungerska valet är unikt. Det menar en upprymd Marina Nord, post doc-forskare vid V-dem-institutet vid Göteborgs universitet. V-dem är ett stort, internationellt forskningssamarbete som mäter demokrati världen över. I deras data som går tillbaka till 1789 finns ingen befolkning som genom ett val har lyckats återställa demo-

kratin om en autokratiserande regim har haft makten i mer än två mandatperioder. Då har de alltid hunnit ändra så många lagar till sin fördel att demokratin redan gått upp i rök. Orbán var premiärminister fyra mandatperioder i sträck, men hans regim röstades ändå bort.

– Att det gick att förändra ger hopp. Men huruvida demokratin kommer att återställas i Ungern återstår att se, säger Marina Nord.

Samtidigt visar V-dems senaste rapport på en kraftig demokratisk tillbakagång globalt. Flera tidigare stabila demokratier går i auktoritär riktning i rask takt, inte minst USA.

Demokratin i Sverige är mycket stabil enligt institutets data. Men Marina Nord och hennes kollegor noterar att något händer även här: en ökad politisk polarisering och en normförskjutning i hur vi pratar om varandra.

– Demokrati handlar om dialog och i ett polariserat samhälle finns mindre grund för det. Kanske händer inget, men när vi tittar på andra samhällen vet vi att det kan vara farligt.

Enligt Marina Nord visar forskningen tydligt att det främst är högerextrema

partier som driver fram en demokratisk nedgång.

– De använder vissa frågor – ekonomiska problem eller migration – för att motivera begränsningar. Det börjar med inskränkningar av pressfriheten och att civilsamhällets arbete kringskärs genom ökad byråkrati eller försämrade möjligheter till finansiering. Förändringar av val är ofta det sista steget.

Marina Nord betonar att det ännu inte gäller Sverige. Men genom att titta på andra länder kan vi identifiera sårbarheter och se hur skydd av demokratiska institutioner och verksamheter kan förebyggas.

Veronika Munk.

© Bence Járdány

Marina Nord.

© Emelie Asplund

Oscar Ernerot ser att biståndets professionalisering över tid samtidigt har försvagat folkrörelseanknytningen. För att bryta det har Palmecentret startat en "solidaritetsnätverksförmedling". Grupper inom deras medlemsorganisationer kan gå in i något

i månaden. Då skulle vi genom arbetarrörelsen ha en motståndskraft.

Oscar Ernerot tror inte att den nuvarande regeringens politik kommer innebära slutet för folkrörelserna.

– Ser man hur de har vuxit fram under

oavsett parti. Då måste vi kunna svara på vilken annan samhällsmodell vi vill ha.

Vid lunchtid har den individuella samhällsservicen hos ABF i Vårby gård stängt för dagen. En föreläsning har dragit i gång inför en publik på fyrtio personer som främst kommer från cirklarna i svenska. Hur kan föräldrar agera inför risken att deras barn dras in i gängkriminalitet? Efter dödsskjutningen fångade ABF upp en oro i lokalsamhället kring de här frågorna.

Än så länge försöker personalen kämpa på och göra så mycket som möjligt med små medel. Hani Shabanpour vet att det går snabbt att avveckla verksamheten och säga upp personal. Att bygga upp igen kan ta årtal.

– Där vill vi inte hamna. Men vi har också begränsad uthållighet. Situationen går ut över personalens arbetsbelastning och kan orsaka arbetsmiljöproblem. Hur länge kan vi hålla ihop? Just nu inväntar vi bara valet och hoppas att politiken ändras. 🗳

”VI KAN INTE BARA SÄGA ATT VI ÄR EMOT SD. DET ÄR JU DET SAMHÄLLE DE SKAPAR VI ÄR EMOT.”

som de är intresserade av och möta en partner i andra länder över en skärm.

– Vi kan inte bara hoppas på en valvinst, vi måste få i gång människor igen. 2,5 miljoner personer är del av arbetarrörelsen i Sverige. Att bidra behöver inte bara vara ekonomiskt, utan kan också ske genom engagemang.

När *Fönstret* träffar Oscar Ernerot har över 35 000 människor på två veckor skrivit under ett upprop till stöd för Palmecentret. 500 nya månadsgivare har registrerat sig.

– Det är inte orimligt att 10 eller 20 000 personer av 2,5 miljoner kan ge 150 kronor

1900-talet så har det ju inte startat med en pengapåse utan med en stark vilja och en idé.

Han är hoppfull till att nya typer av folkrörelser kan uppstå. Sociala medier kan vara en väg, säger han och pekar på generation Z-protesterna i flera länder.

– Men både gamla och nya organisationer måste bli bättre på att absorbera engagemanget.

Ofta ser han att man protesterar mot någonting men att man inte är tillräckligt redo att arbeta för något annat.

– Vi kan inte bara säga att vi är emot SD. Det är ju det samhälle de skapar vi är emot,

för dig som leder cirkelar

► SID 38

**CIRKELLEDAREN:
MED STUDIECIRKEL
MOT RIKSDAGEN**

► SID 40

**KONKRETA TIPS:
BEMÖT OCH
FÖRSTÅ AI**

► SID 40

**DEMOKRATI PÅ
ALLAS VILLKOR**

NÄR GEMENSKAP BLIR ETT VERB

Jag är med i en middagsklubb. Vi är åtta medelålders, välutbildade män som fyra gånger om året träffas för middag och en fördjupande föreläsning för att allmänbilda oss och utmana invanda tankemönster. För ett par veckor sedan var det dags för ett av våra återkommande, hemliga, studiebesök som en av herrarna hade bokat.

Ängsten sköljde genom min kropp när det framkom att det var dags att pröva frigörande dans. I TRE timmar. Jag ville fly, men var tvungen att stanna och försöka ta det på allvar. Tre och en halv timme senare gick jag därifrån svettig och leende – och tittade i kalendern om jag kunde vara med nästa gång.

Jag kommer att tänka på de där tre timmarna när jag läser en artikel av Magnus Dahlstedt, professor i socialt arbete vid Linköpings universitet. Han framhåller att folkbildningen kan vara – och redan är – en motkraft till ett samhälle där tillhörighet blir något villkorat. Där vissa anses höra hemma, och andra måste förtjäna sin plats.

När de materiella resurserna krymper behöver folkbildning-

en mobilisera sina icke-materiella tillgångar – traditionen av "bildning som ett samtal mellan jämlingar, i strävan efter allas vår frigörelse". Rui är från Afghanistan, kom hit 2015 och i artikeln beskriver han sitt möte med folkbildningen: "ABF är inte en skola för mig. ABF är ett hem. Jag känner mig hemma när jag är här."

Dahlstedt avslutar med att peka på hur folkbildningens tradition erbjuder en alternativ metaforik, en egen bildvärld, för hur samhällets gemenskap kan förstås och hur den bildas. Här är gemenskap inte ett substantiv, utan ett verb. En uppsättning gemenskapande praktiker, utan början eller slut.

Jag tror att det var det som hände i den där dansstudion. Ett välkomnande "hej" i dörren. Mötet med människor som inte var som oss. Presentationsrundan i början och slutet. De förlösande orden att det inte handlar om prestation. Om det är jobbigt med dans kan du tänka på det som "frigörande rörelse". Fikat – grönt te, inget kaffe, några fördomar visade sig stämma – med otvungna samtal där jag kunde reflektera över mina erfaren-

heter med de mer erfarna deltagarna.

Små praktiker skapade trygghet, inkludering och gemenskap som gjorde att jag kände mig hemma och vågade testa något som jag aldrig trott var för mig.

Tänk om samhällets gemenskap kunde se ut så.

ERIK SJÖSTRAND,
verksamhetschef Ideell Arena

LÄSTIPS:

- Artikeln *En plats att kalla hem: om ändå folkbildningens gemenskap vore samhällets* av Magnus Dahlstedt återfinns i rapporten *Folkbildningen som en mobiliserande kraft* (red L. Eriksson, A. Schoug & L. Svensson) som kan läsas på folkbildningsforskning.se.

Matilda Kilström.

CIRKELLEDAREN

RIKSDAGSKANDIDAT GÖR SIG REDO MED STUDIECIRKEL

MATILDA KILSTRÖM är S-ordförande i Smedjebacken och älskar att lära med andra. Inför riksdagskandidaturen ville hon förstå hur arbetet där fungerar. Cirkeln *Vad gör Sveriges riksdag?* breddar perspektiven.

– Fler politiker borde vara cirkelledare, säger hon.

TEXT KARIN ELFVING FOTO JESPER PERSSON

Vårsolen lyser vackert på ån som förbinder bruksorten Smedjebackens två sjöar. I den här kommunen med 11 000 invånare i Västerbergslagen är arbetarrörelsen djupt förankrad. 56 procent röstade på S i kommunalvalet 2022.

– Vi har inget att ursäkta oss med om vi inte gör vad vi har lovat konstaterar Matilda Kilström, ordförande för S i kommunen.

Nu är hon även kandidat till riksdagen.

– Nomineringen väckte ett behov av att lära mig mer om riksdagen som förvaltning och arbetsplats. Och som alltid är det roligare att lära sig tillsammans med andra.

Sagt och gjort. I april startade hon studiecirkeln *Vad gör Sveriges riksdag?* om riksdagsledamöternas dagliga arbete, utskott, propositioner, motioner – men även klädkoder och lunchvanor. *Fönstret* besökte den andra träffen då gruppen bland annat samtalade utifrån material

från riksdagens webbplats. Resterande två träffar består av en frågestund med en tidigare riksdagsledamot och en gemensam resa till riksdagen.

Orten är liten och flera deltagare känner varandra. Någon är tidigare S-politiker, andra är intresserade pensionärer. Berenice Garrido Hernandez kommer från Mexiko och vill lära sig mer om demokratin i Sverige eftersom hon får rösta i lokalvalet i år.

– Jag kände inte till Matilda, men hon är bra på att få med alla och har en tydlig plan för träffarna, säger hon.

Matilda Kilström har tidigare varit fotbollsspelare på hög nivå. I tonåren väcktes intresset för politiska frågor i och med oron för SD:s inträde i riksdagen. Vid flytten tillbaka till hemorten efter studier gick hon med i S.

▶ MATILDA KILSTRÖM

Ålder: 34 år.

Familj: Man och två barn.

Bor: På en gård med får utanför Smedjebacken.

Gör: Ordförande för S i Smedjebacken, ordförande i familje- och utbildningsnämnden, vice ordförande i kommunstyrelsen. Fotbollstränare för knattelag.

Aktuell: Kandiderar till riksdagen för S på plats fyra i länet. Leder under våren cirkeln *Vad gör Sveriges riksdag?*

– På så sätt fick jag utlopp för det här "brinnet" i frågor där det också fanns andra som var engagerade. Att få gå in i saker med andra passade mig i och med bakgrunden från lagidrotten. Allt blir så mycket bättre när man gör det gemensamt!

Relationen till ABF, som delar lokaler med S, kom "på köpet".

– När vi ska starta upp nya mandatperioder eller sätta oss tillsammans i

"VI ÄR ALLTID I DIALOG MED ABF FÖR ATT HITTA FORMER FÖR ATT LÄRA TILLSAMMANS."

nämnden är det konceptet studiecirkel vi använder. Vi är alltid i dialog med ABF för att hitta former för att lära tillsammans.

Ofta bjuder S in brett, som i den här cirkeln. Matilda har tidigare hållit utbildningar i kommunpolitik. Då har det hand-

lat om hur kommunen fungerar och vad det innebär att vara fritidspolitiker. Hon upplever ett intresse för att prata om den demokratiska institutionen på ett avslappnat sätt utan att hamna i sakfrågor eller partipolitik.

– Många säger "det här borde alla veta". Jag som är politiskt aktiv får bredda mitt eget perspektiv genom deltagarnas olika erfarenheter och frågeställningar.

Att vara delaktig i civilsamhället och möta människor vill Matilda fortsätta med

om hon blir riksdagsledamot. Hon tror att fler politiker skulle vinna på att vara cirkelledare.

– Inför cirkelarna tänker jag ibland: "Varför har jag tagit på mig det här också?" Men sedan är det lika roligt varje gång. 📍

MIN LEDARSTIL

- Jag har en bild av vad vi ska få ut av cirkeln, men är samtidigt noga med att initialt fånga in vad gruppen vill lära sig. Ibland stämmer det överens, ibland inte alls. Då får jag tänka om. Jag försöker vara tydlig med ramen, samtidigt som jag lyssnar in.

- Jag ser mig som den som tar fram material och leder dialogen. Jag försöker se till att alla känner sig bekväma och fokuserar på hur vi betar oss som grupp och jag ser till att alla får komma till tals. Ibland frågar jag "vad tycker du?" till den som inte sagt något. Till den som tar över lite kan jag säga "nu vill jag fråga den här personen".

- Jag testat olika sätt att få till bra samtal. Bilden av var vi är som grupp får jag när vi pratar med varandra om förväntningarna på cirkeln. Vilka personligheter finns? Behöver vi dela upp oss? Kan vi ha diskussioner i större sammanhang eller behövs mindre?

- Jag har en frågelåda på bordet. Kommer man på något under cirkeln skriver man en lapp och lägger

ned, så att jag som cirkelledare kan fånga in det folk vill få ut av cirkeln.

- Det roligaste med cirklar är att knyta ihop säcken och se hur mycket vi har lärt oss. Då känner jag ofta att jag har sått ett frö till att fortsätta ta reda på mer.

KARIN ELFVING

CHECKLISTAN

SÅ KAN NI BEMÖTA OCH FÖRSTÅ AI

© Johan Söderman

ALEXANDRA SÖDERMAN är doktor i pedagogik på Linnéuniversitetet och forskar om digitaliseringens och teknikutvecklingens påverkan på folkbildningen. Här ger hon förslag på hur AI kan utforskas i studiecirklar.

- ✓ Pröva AI-verktyg som genererar bilder eller musik – inte bara text. Använd erfarenheterna av tjänsterna för att samtala om teknikens möjligheter, begränsningar och kvalitet.
- ✓ Utforska hur frågor formar svar. Arbeta med att formulera instruktioner – i olika ämnen, genrer och uttrycksätt. Vad händer med svaren när frågan förändras?
- ✓ Låt interaktionen med AI vara grund för bildande samtal. Låt deltagare ta med AI-genererade svar till cirkeln. Jämför och diskutera dem tillsammans.
- ✓ Upphovsrätt uppstår i juridisk mening för verk skapade av människor. Diskutera hur upphovsrätt förhåller sig till det ni skapar med AI. Vem kan sägas vara upphovsperson och på vilka grunder?
- ✓ Sätt in AI i ett större sammanhang. Läs policytexter – som AI-kommissionens *Färdplan för Sverige* – och resonera om vad dokumenten innebär för medborgarskap, arbetsliv och bildning.
- ✓ AI räcker inte för att förstå AI – arbetet behöver förankras i erfarenheter och kunskaper. Det är i mötet mellan människor, ämnen och perspektiv som ett meningsfullt AI-användande skapas.

MAJKEN ROSENBERG

SÅ GÖR JAG!

► KARIN MORTENSEN

Ålder: 70 år.
Bor: Växjö.
Gör: Cirkelledare för "Dags att rösta – valskola 2026 för dig med funktionsvariation".

DEMOKRATI PÅ ALLAS VILLKOR

Vilka är deltagarna?

– Personer med intellektuella och neuropsykiatriska funktionsskillnader. Många är förstagångsväljare.

Vad tar du upp?

– Vikten av att rösta, när valet äger rum, hur man gör. Men också: Varför röstar vi? Vad är en regering? Vilka är de olika valen? Jag tar upp att personer med intellektuella funktionsvariationer inte fick rösträtt förrän år 1989. Det viktigaste är att det är ett fritt val och att de själva väljer.

Vilket material använder du?

– Boken *Dags att rösta – valskola 2026* på lättläst svenska som finns på webbplatsen för tidningen *8 sidor*. Den är gratis att ladda ned så alla kan starta en studiecirkel och deltagarna kan själva gå in och läsa.

Vilka metoder arbetar du med?

– Jag har tagit fram ett spel som vi lägger ut på bordet. Sedan diskuterar vi utifrån bilder. Jag arbetar med upprepning. Vad gjorde vi förra gången? Jag uppmanar deltagarna att skriva ned frågor som kommer upp hemma och ta med lappen.

Har du regler?

– Ja, och jag börjar med dem. Det är viktigt att få tala till punkt. Om det blir alltför långt är det jag som bryter. Alla får ha olika åsikter. Ingen måste prata. Alla ska känna sig delaktiga. Man måste inte uppfatta allt, men alla ska få göra sin röst hörd.

KARIN ELFVING

LÄSTIPS

MOBILISERANDE FOLKBILDNING!

Mobilisering kan förstås som en process där individer och grupper aktiverar sina resurser för att gemensamt hantera problem och skapa förändring. Rapporten *Folkbildningen som en mobiliserande kraft*, utgiven av Föreningen för folkbildningsforskning, undersöker hur engagemang och mobilisering fungerar i dagens folkbildning. Målet är att inspirera till praktiskt arbete och diskussion om folkbildningens betydelse för demokrati. MR

LYSSNINGSTIPS

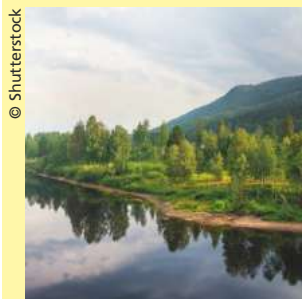
FÖRFATTARFÖRBUNDET STARTAR PODD!

Khashayar Lykke Naderehvandi och Anja Gatu från Författarförbundet bjuder in gäster för att diskutera det fria ordet inför valet 2026. I en tid då bildning och yttrandefrihet hotas är du som cirkelledare en viktig del av civilsamhället. Att våga diskutera demokrati i en studiecirkel kan göra stor skillnad. *Författarförbundets podd* sänds med en månads mellanrum hela vägen fram till valet den 13 september. MR

det här väljer vi i sommar

► SID 42

© Shutterstock

**BOKLISTAN:
BERÄTTELSE
FRÅN VÄRMLAND**

► SID 44

© Agnete Brun

**FÖRFATTARMÖTE:
MAJA LUNDE**

► SID 46

**SJU SKÅL ATT LÄSA:
ELLEN KEY**

PRESSFRIHETEN BACKAR — SVERIGE TAPPAR MARK

Pressfriheten är i kris. Den inskränks internationellt, och i Europa ser det mörkare ut än på länge. Också för Sverige, som dalat från tredje till femte plats. Detta framgår av Reportrar utan gränser (RSF) pressfrihetsindex.

Sverige borde ju vara bäst i världen på pressfrihet. Varför det? Jo, vi har världens äldsta och mest frihetliga tryckfrihetslagar, från 1766. Då förbjöds statlig förhandscensur, och dessutom infördes offentlighetsprincipen, för att motverka korruption och skumraskeri. Det var mycket djävt för sin tid.

Häromåret blev de svenska tryckfrihetslagarna faktiskt icke-materiellt världsarv! Med tanke på det borde vi rodna över att tappa två placeringar på världsrankingen. Det är skämmigare än om vi hade missat sommarens VM i fotboll för herrar.

Visst, Sverige, liksom hela Norden, ligger fortfarande bra till. Norge toppar ligan, före Estland och Nederländerna. Sedan kommer Danmark, Sverige, Finland och Island i klump. Det finns flera skäl till att Sverige backar. Sämre ekonomi är en orsak. Medieföretagen har mindre pengar kvar för avslöjanden och kvalificerad journalistik. På senare år har vi också fått flera nya lagar som ställer till problem. Den så kallade spio-

nerilagen är tänkt att öka vår säkerhet gentemot främmande makt, men den kan "i vissa fall" även användas mot journalister. Vad som är "i vissa fall" vet ingen i förväg.

En tredje faktor som påverkar pressfriheten är opinionen i ett land där polariseringen hårdnar och extrema åsikter ökar. I ett sådant klimat tilltar attackerna mot public service och andra etablerade medier, vilket medför en ökad misstro mot etablerade medier i allmänhet. Och ökad misstro mot medierna gynnar desinformation.

Globalt är utsikterna ännu dystrare. Inte sedan Reportrar utan gränser startade sina mätningar för 25 år sedan har pressfriheten varit så svag.

– Mest oroande är att lagar används som vapen, säger Erik Larsson, talesperson för Reportrar utan gränser i Sverige.

Journalistik kriminaliseras allt oftare – inte bara i diktaturer, utan även i demokratier. Värst är det i auktoritära stater, men ett land som USA går också bakåt. Där spelar Donald Trumps retorik stor roll. I ett land där presidenten kallar medierna för "landets fiende nummer ett" är pressfriheten hotad.

Alla länder med en uttalat god pressfrihet ligger i Europa, men också här finns

problem. Gamla EU-länder, som Italien och Grekland, ligger illa till. I Giorgia Melonis Italien har regeringen stärkt sin makt över public service-företaget Rai. Landet har hårda lagar mot ärekränkning, något som används direkt mot kritiska journalister.

I Grekland är det ännu värre. På RSF:s lista står landet bara ett pinnhål över problematiska länder, som Tanzania och Thailand. Den grekiska regeringen försöker hantera en övervakningsskandal, efter att ha spionerat på oppositionen och även avlyssnat och hotat enskilda journalister.

Europas ljusglimt kommer från Polen, där den nu sittande regeringen vill återge public service-företagen deras oberoende, efter partiet Lag och rättvisas slakt. Grattis, Polen! Vi håller nu tummarna för att även Ungern låter sig inspi-reras. **f**

© Pär Nordlund/GU

ULRIKA KNUTSON

Kulturjournalist som har guidat Fönstrets läsare i kulturens värld sedan 2006.

KLASSIKERLISTAN

Från Ransäter och Mårbacka till Osebol

—*värmländska historier under två sekel*

Värmland är ett landskap där berättelser föds och dröjer kvar. Historierna rör sig mellan minnen och skrönor, mellan skog, bruk och by. *Fönstrets* klassikerlista vandrar genom två sekel av litteratur, från Geijer och Lagerlöf till samtidens röster.

AV ULRIKA KNUTSON FOTO SHUTTERSTOCK

"Ack, Värmeland du sköna, du härliga land, du krona bland Svea rikets länder." Anders Fryxells sångtext nyper i hjärtat hos både värmlänningar och andra. Ja, inte bara svenskar, alla blir rörda. Sången ekar också i en sats i Smetanas verk, *Moldau*. Han var tjeck.

Är detta hjärteknipande drag typiskt

för värmlänningar? Ingen vet. Kanske är det godlyntheten. Som ordspråket säger i Värmland: "Dä örner säj, å gör dä ente dä så kvätter dä." Berätta historier kan de i Värmland. Ofta med humor, och alltid med utblick mot världen. Titta på Selma Lagerlöf, Erik Gustaf Geijer och Esaias Tegnér, alla värmlänningar. De skapade

det svenska kulturarvet, men sneglade alltid ut och bort i världen.

Värmland har mycket att skryta med: skog och bergslag, älvar och timmer, herrgårdskultur och vapenindustri. Och närheten till Norge! Det är svårt att värja sig mot litteraturens Värmland.

► **Erik Gustaf Geijer: MINNEN**, 1834.

Geijer växte upp på herrgården Ransäter i Värmland, där fadern drev järnbruk. Vägen slutade ”en halv fjärdingsväg från mina föräldrars bostad”. Där låg ”ändan på den odlade mänskligheten”. Men kulturen blomstrar. Tidskrifter och noter från tyska snillen som Goethe och Beethoven letar sig upp i de värmländska tasselmarkerna, med postiljoner till häst. Redan som barn fascinerar Geijer av handel och kommunikation mellan människor. Allt var möjligt för Geijer, den svenska romantikens store optimist.

► **Selma Lagerlöf: GÖSTA BERLINGS SAGA**, 1891.

I Landskrona satt den unga läraren Lagerlöf och skrev på kvällarna om den passionerade prästen Gösta, den barska majorskan och de vilda kavaljererna runt Lövens strand. Det är 1820-tal, då Värmlands järnbruk blomstrade. Senare kom krisen, då smedjorna tystnade och masugnarna sloknade. Selmas pappa gjorde konkurs och fick sälja gården Märbacka. När Selma började tjäna pengar sa hon att Gösta Berling ”skänkt mig åter mitt hem”.

► **Gustaf Fröding: GUITARR OCH DRAGHARMONIKA**, 1891.

Reportern Gustaf i Karlstad gjorde samma succé med sin debut som Selma med Gösta Berling. Alla älskade Fröding! Hans roligaste dikter är bygdereportage på rim: *Vårn prost* och *Det var dans bort i vägen*. Han kunde få bokstäverna att likna vindens och vågens ljud. Här doftar Värmlands skogar av liljekonvalj, och vallarelåtar ekar i bergen. Det ser så lätt ut. Med åren blev dikterna svartare, men hans porträtt av gamla bergtroll och Uppsalas prostituerade flickor blev inte mindre omtyckta för det.

► **Inger och Lasse Sandberg: LILLA SPÖKET LABAN**, 1965.

I Värmland finns inga slott. Det som fanns brann ner. Så lämpligt att Inger och Lasse Sandberg kunde uppfinna sitt eget slott, Gomorransol, och befolka det med familjen Spöke. Pappa Spöke är fast besluten att lära lille spöket Laban att rassla med kätting och skramla med skelett, men Laban vill inte. Han vägrar. Han är en modernt känslig gosse som hellre vill baka med mamma i slottsköket. Den spökrädd Laban gjorde succé i en rad böcker, översatta till massor av språk. En värmländsk röst i världen.

► **Göran Tunström: JULORATORIET**, 1983.

Juloratoriet är Tunströms mest älskade roman, vilket inte säger lite. Den utspelar sig i Sunne, som många av hans böcker. Selma Lagerlöf har en biroll, som en sorts vakande fe, lite trött och sliten, men ännu på bettet. *Juloratoriet* är en varm tragedi, eller komedi om sorg. En älskad mor dör, med Bachs musik i innerörat, nedtrampad av kossor. Änkemannen Aron går ner sig i sorg och kärlek. Sonen Sidner flyr till litteraturen och språket: ”Ingen kan nå en där, mellan punkt och stor bokstav”.

► **Bengt Berg: Värld. DIKTER 1974–2004**, 2004.

Poeten Berg från värmländska Torsby känns igen på sina eleganta små mössor som kunde ha prytt många skallar. En rabbi i

Odessa, en uzbekisk suf, en flottare på Klarälven. Han är själv en mångsysslare, som drivit förlag, kulturhus och suttit i riksdagen, precis som Geijer. Och skrivit Svennis biografi! Bengt Bergs dikter famnar också allt. Han beklagar själv att han har lite för lätt till humorn, men hans läsare klagar inte. Så här kan det låta: ”hos grannen sa de: Vi lever så kort tid/är döda så länge.”

► **Hanna Hellquist: KARLSTAD ZOOLOGISKA**, 2012.

Boken blev DN-krönikören och radioprataren Hanna Hellquists litterära genombrott. Pappa höll djuraffär, mamma smugglade ormar i behån. Små djur är alltid älskansvärda hos Hellquist, men inte alltid gulliga. Det är så mycket med djur. Undulater trampas ihjäl, rättungar tinas i mikron, rävsvalpar får nådaskott. Detta är en bok om liv och död, kärlek och sorg, och inte minst ett fadersporträtt i den storslaget värmländska stilen.

► **Lars Andersson: LOMJANSGUTEN**, 2014.

Spelmannen Lomjansguten har funnits på riktigt. Kyrkböckerna skönmålar inte: utfattig fältmusikant, drinkare. Värre: våldsam mot hustrun, varnad i förhör. Sist: död i lungshot. Han verkar släkt med Selma Lagerlöfs kavaljerer, rör sig mellan hög och låg, tack vare fiolen. Ger fiollektioner på de värmländska herrgårdarna. För Lomjansguten skälver både handen som rör stråken, och handen som håller brännvinsbägaren, men på olika sätt. Lars Anderssons bok är ett mörkt, skimrande konstnärsporträtt. En blivande klassiker.

► **Marit Kapla: OSEBOL**, 2019.

Marit Kaplas poetiska bok om en liten by i norra Värmland är ett körverk för många röster. Här möter vi byggjobbare, grönavägare från Holland, småbönder, varghatare, skogshuggare, konstnärer, undersköterskor och präster. ”Det är mystiskt här och omväxlande”, säger en kvinna. Kapla har intervjuat henne och hundratals andra och arrangerat deras röster, inspirerad av Svetlana Aleksijevitjs böcker om Sovjet och Belarus. Marit Kapla har själv lämnat byn men erkänner: ”Osebol växte fast i mig. Bara här ligger horisonten på rätt ställe.”

► **Linus Gårdfeldt: BRORSAN, KRABBAN OCH LÄDRET**, 2024.

Det missbrukade ordet ”episk” är här på sin plats. Linus Gårdfeldts roliga, ömsinta och sorgsna diktsamling om livet på landet i Värmland är just ”episk”, i betydelsen ”berättande”. Storslaget berättad, på dansande, delvis rimmad vers. Unga grabbar stampar av otålighet att ta livet i besittning, de super till som Frödings beväringar: ”De kan hoppa, men kan inte gå”. Här ekar Fröding så att det är en fröjd: ”Å traktorn den rosta/Å böset det brann/Å tidsåldrar virvlade fram å försvann”.

A woman with long, wavy blonde hair is smiling and posing on a cobblestone path. She is wearing a white long-sleeved shirt, a black blazer, light-colored wide-leg trousers, and white sneakers. She has her left hand in her pocket and her right hand near her head. The background shows a white building wall and green foliage.

**”DET HADE VARIT
ÄNNU VÄRRE OM DÖDEN
INTE FANNS”**

MAJA LUNDE VRIDER VÅR SYN PÅ TID, LIV OCH MENING

MAJA LUNDE är en av Norges mest lästa författare som också har fått stort internationellt genomslag med böcker om vår relation till naturen. I den nya boken *Slutartid* ställs läsaren inför en omskakande situation: Vad händer om tiden stannar upp? **AV KARIN ELFVING FOTO AGNETE BRUN**

▶ MAJA LUNDE

Bor: Utanför Oslo i Norge.

Familj: Gift, har tre söner (21, 17 och 15 år).

Klimatkvartetten: *Binas historia*, *Blå*, *Przewalskis häst* samt *Drömmen om ett träd*.

Årstidskvartetten: *Snösystemen*, *Solvaktaren*, *Vindmakaren* samt *Åskdrottningen* (kommande).

Övrig utgivning i urval: *Skärmbarnen*, *Liv och Isbjörn*, *Slutartid*.

Utmärkelser: Bokhandlarpriset (2015),

Björnsonpriset (2020), Peer Gynt-priset (2020).

En familj. En hal vinterväg. En bil några millimeter från att köra ner i stupet. En familj som inte dör men som, förstär läsaren snart, har döden hängande över sig. Så börjar Maja Lundes nya roman *Slutartid* (Natur & Kultur). I den inträffar snart ett märkligt tillstånd där människor varken föds eller dör. Vad gör det med dem?

Idén till boken uppstod när Maja Lunde själv var på väg hem i bilen under en turné i Norge med jättesuccén *Binas historia*. Hon hade just fyllt 40 år och var trött och sliten. Det var mörka november och ur radion strömmade ett program om döden.

– Den andra halvan av livet går ju alltid snabbare än den första. Samtidigt började jag tänka att det hade varit ännu värre om döden inte fanns, säger Maja Lunde.

Slutartid skildras ur olika personers perspektiv. Pressfotografen Jenny lever på att föreviga viktiga händelser tills hon får ett ödesdigert besked om sitt eget liv. Växtälskande Otto sörjer att han behöver lämna sin trädgård och glider ifrån sin fru i synen på åldrande. Jakob försöker hantera det mest omvälvande och okontroller-

bara – att vänta ett barn. Ellen arbetar på begravningsbyrå och ägnar samtidigt sin fritid åt en dödsföraktande extremsport.

Alla försöker de förhålla sig till den nyvunna – eller förlorade – tiden när föds-lar och död uteblir. Är det en tillgång eller en förbannelse?

– Berättelsen började med mig själv. Men sedan kom behovet av att utforska vad den här situationen gör med olika människor. En ung? En äldre? En person i livets slutskede?

Naturen fortsätter dock att ha sin gång.

– Naturen och andra arter har inte defi-nierad tid. Bara för människan existerar

”GENOM SOCIALA MEDIER OCH FOTOGRAFI FÖRSÖKER VI ISCENSÄTTA OSS SJÄLVA OCH STOPPA TIDEN.”

tid som begrepp. Vi definierar oss helt och hållet genom vår relation till tid och det påverkar oss på olika sätt, säger Maja Lunde som började se framför sig hur vi människor lever med en klocka hängande över våra huvuden.

– Vad gör vi egentligen med dessa korta minuter och sekunder som vi har?

Hon har i arbetet med boken funderat alltmer på vår relation till teknik och fotografi.

– Vi lägger mycket tid på teknik trots att vi skulle vilja göra något annat. Och genom sociala medier och fotografi försöker vi iscensätta oss själva och stoppa tiden.

I fjol kom Maja Lundes debattbok *Skärmbarnen* ut på svenska. Där diskuterar hon vad skärmarna gör med oss människor – inte minst barn – och hur den intensiva användningen distanserar oss från naturen.

Maja Lunde slog igenom stort med *Binas historia* som översattes till 37 språk och blev flerfaldigt prisbelönt. Boken var den mest sålda i Tyskland år 2017 och utgör samtidigt första delen i ”klimatkvartetten” som berör klimatförändringarna.

– Det var en väldigt mödosam och forskningsintensiv process. På så sätt var det skönt att skriva *Slutartid* som fristående bok. Även om jag gjorde research också för den var det en mer lekfull process än med de föregående.

Maja Lunde har även skrivit en rad barn- och ungdomsböcker, inte minst den storslagna ”årstidskvartetten” som avslutas

med *Åskdrottningen*, som utkommer i juli. Samtliga fyra böcker är vackert illustrerade av Lisa Aisato. Dessutom har hon släppt seriealbumet *Liv och Isbjörn*, som är en adaption av en norsk folksaga. Det här är böcker där äventyret är i fokus, men också människors relation till naturen – som inte sällan är i obalans.

– Jag tänker att de är för alla åldrar. Men om huvudpersonerna är barn blir det kanske en bok som barn kan läsa.

Engagemanget och intresset för att skriva om människan och naturen har hon alltid burit på.

– Vi säger i Norge att vi skriver där det brinner. Det här är ett tema som har snurrat runt i mig sedan jag var barn. Vad gör vi människor med naturen? Och hur nära är vi den? Jag tror att hoppet finns i våra egenskaper och förmågor, att kommunicera, lösa problem och känna empati med andra varelser. 📍

SJU SKÄL ATT LÄSA ...

© Wikipedia

ELLEN KEY

Ellen Key (1849–1926).

1 Därför att Ellen Key har påverkat så mycket, från grundskolan till vår heminredning, från Saltkråkan till kvinnans rätt till orgasm. Vid förra sekelskiftet var hon Sveriges mest kända röst i världen, Strindberg inräknad. Han förlät henne aldrig.

2 Därför att hon drog stora växlar på kärleken, kanske för att hon såg teoretiskt på den. Hon hade en relation med skribenten Urban von Feilitzen, gift fyrabarnsfar som vägrade skilja sig. Han sjöng kärlekens lov i luftiga abstraktioner, "som en katedral bland molnen, utan jordkänning", stönade Ellen. Hon ägnade sig åt framtiden i stället, och menade att männen skulle bli mjukare, och kvinnorna mer handlingskraftiga. Profetiskt.

3 Därför att hennes idéer om samhällsmoderlighet är intressanta. Kvinnliga erfarenheter borde tas bättre till vara i samhället, tyckte hon. Det gäller ännu.

4 Därför att hon skrev *Barnets århundrade* (1900), och blev världsberömd. Där skildrar Ellen Key den "nya människan" – som barn. Hon avskydde pluggskola och kadaverdisciplin. Barnet skulle helst lämnas i fred och få läsa fritt. Visioner som delvis föregrep dagens grundskola. Men dagens skola skulle knappast få godkänt av Ellen Key.

5 Därför att hon skrev *Bildning* (1897): "Olikheten i bildningsgrad utgör det djupaste av alla klassmärken." Men det var sannerligen inte de högutbildade som var mest bildade enligt Key. Tvärtom: "Man stöter på akademiskt bildade män som visar sitt bildningshögmod genom att behandla tjänare och hantverkare som folk av en annan ras."

6 Därför att hon var en modig människa, med stort civilkurage. År 1899 hade Ellen Key retat gallfeber på de konservativa genom sin vassa broschyr *Svensk eller storsvensk patriotism*. Hon försvarar Norges krav på självständighet, och skiljer på (sund) hembygds känsla och (osund) nationell chauvinism. Då kallades hon fosterlandsförrädare.

7 Därför att *Skönhet för alla* (1899) är en liten klassiker som fortfarande sätter känslorna i rörelse. För eller emot! Hon varnar för pynt med fjädrar, pärlor och kottar och framför allt torkade blommor. Det är fult och samlar damm. Där har hon ju helt rätt!

• Om du bara ska läsa en bok av Ellen Key så är det *Skönhet för alla*. Den är roligast.

NATUR &
KULTUR

Altura

Nå nya höjder i spanska!

Altura är ett helt nytt spanskläromedel för Gy25 som bygger på aktuell språkdidaktisk forskning. Altura erbjuder en rik variation av aktiviteter som främjar meningsfull språkanvändning.

Helt ny
spanska för
gy/vux!

Beställ ett utvärderingsexemplar!
nok.se/altura

▶ SID 51

**TVÅ SPRÅK
+ BRODERI = SANT**

▶ SID 52

**MAMMORNA SOM
SJUNGER I KÖR**

▶ SID 56

**FIKA MED
ANNA EKSTRÖM**

▶ SID 57

**ABF-MALIN:
NU BEHÖVER VI
FOLKBILDNINGEN**

ABF LANSERAR EGEN VALRÖRELSE FÖR FOLKBILDNING OCH DEMOKRATI

För första gången kommer ABF att driva en egen valrörelse, för att få folkbildnings- och demokratifrågorna högre upp på agendan.

– Det här valet är existentiellt för oss, säger kommunikationschef Fredrik Pettersson.

AV ELISABET WAHL FOTO FREDRIK PETERSSON

Valår har varit viktiga för ABF. Organisationen har kraftsamlat och arbetat demokratistärkande för att öka valdeltagandet och utbilda om det svenska politiska systemet.

– Det kommer vi alldeles säkert att göra lokalt, men vi kommer också att opinionsbilda och folkbilda om folkbildning. Det handlar om människors vardag, om våra lokalsamhällen.

Det Fredrik Pettersson menar har hänt, och riskerar att fortsätta hända under valrörelsen, är att politikerna väljer bort frågor som är komplexa. Det verkar vara mer lockande att prata om hårdare straff och lägre bensinpriser, än om demokrati och vilket samhälle vi vill ha.

– Regeringen har påbörjat ett paradigmskifte gällande folkbildningen och civilsamhället. Trots att det är en klok investering och ger tillbaka mycket till samhället har de redan tagit bort var tredje krona.

Om den här regeringen får sitta kvar stannar det troligtvis inte där. I rapporten *Tidö 2.0* som tankesmedjorna Timbro och Oikos har skrivit föreslår

de att Tidöpartierna ska avveckla det statliga stödet till studieförbunden om de vinner valet.

– Höstens val är ett ödesval och vägval för hela civilsamhället, ett folkbildningsval helt enkelt, säger Fredrik Pettersson.

För att människor ska förstå vad som kan komma att hända – och för att sätta press på politikerna, lanserar ABF en kampanjsida på abf.se. Där finns exempel på hur du kan bidra om du har en minut, fem minuter, en timme eller ännu mer tid att lägga på den här frågan.

– Vi har också tagit fram en handbok inför valet och släppte precis ytterligare en kampanjfilm om folkbildning som du kan se på ABF:s webbplats eller på Youtube. Det här är frågor många tycker är viktiga. Vi ska komma ihåg att alla riksdagspartier utom Sverigedemokraterna är medlemmar i ett studieförbund och jag tror inte att de vill ha den här utvecklingen. 📢

KULTURTÅG I Östersund dök det förutom det vanliga förstamajtåget upp ett performanceverk. Det var konstnären **Filip Rahim Hansson** som med ABF i Östersund skapade ett eget förstamajtåg för kulturen på temat "klumpen i magen". Under svarta tygstycken som målades

med olika motiv anslöt man till tåget.

– Tanken var att det här svarta symboliserade den svarta klumpen i magen som du kan ha som kulturarbetare. Situationen blir allt sämre och det är så här det känns på insidan, säger Filip Rahim Hansson. EW

© Filip Rahim Hansson

FRAMTIDSVERKSTAD Om du fick bestämma – hur skulle din kommun se ut år 2050? Den öppna frågan ställde ABF och några andra organisationer under våren inför tre heldagsarrangemang som fått namnet Framtidsverkstaden. Under träffar i Malmö, Helsingborg och Kristianstad bjöds allmänheten in för att mötas, dela perspektiv och prata om vilken typ av samhälle de vill ha. Grundidén var att uppmuntra till dialog, mer direkt demokrati och en folkligt förankrad klimatomställning med rättvisa i fokus. EW

MÖTESPLATS Ett års arbete har gett resultat. I april öppnade ABF Gotland och RFSL Gotland en mötesplats för den som är ung och queer, eller som funderar över sin könsidentitet eller sexuella läggning. Projektet Ränbugi drog i gång för ungefär ett år sedan (se *Fönstret* 3/2025) och en målsättning har varit att skapa en fysisk plats att träffas på för gruppen mellan 12 och 25 år.

– Man ska ha ett sammanhang där man kan ha kul ihop, men också där det är tryggt att göra och testa nya grejer, sa Peter Håggbom Norrby från RFSL till P4 Gotland. EW

© Shutterstock

Carolina Carrasco Rangel.

TVÅ SPRÅK + BRODERI = SANT

Det anordnas många broderikurser i ABF. Men i Göteborg finns en som hålls både på spanska och svenska.

– Det fungerar väldigt naturligt. Jag växlar mellan språken beroende på gruppens behov, säger cirkelledaren Carolina Carrasco Rangel. **TEXT** MAJKEN ROSENBERG

Allt började på Mexikanska föreningen i Göteborg. Idén var att skapa en kreativ och inkluderande mötesplats för spansktalande som inte behärskar det svenska språket.

– Jag såg att det fanns ett behov av kreativa aktiviteter där språk inte blir ett hinder, utan en bro mellan människor. För mig handlar kurserna inte bara om skapande, utan om att bygga broar mellan språk, kulturer och människor, säger cirkelledare Carolina Carrasco Rangel.

Att skifta mellan svenska och spanska har fungerat naturligt i studiecirkeln. Det fina med tvåspråkigheten är möjligheten för människor med olika bakgrund att lära sig av varandra.

– Varje träff består av en kombination av genomgång, inspiration och praktiskt arbete. Med tiden har jag infört nya moment och nya arbetssätt. Deltagarna får dela erfarenheter och bygga gemenskap genom både språk och skapande.

Carolina Carrasco Rangel är mexikansk konstnär med över tio års erfarenhet av akvarellmålning. Hon förenar estetisk känslighet och teknisk skicklighet med en övertygelse om konsten som pedagogiskt verktyg.

– I undervisningen tar jag till vara på min utbildning inom konst och restaurerande dekorationsmålning från Spanien, samt min pedagogiska erfarenhet från Mexiko.

Broderikursen är inte Carolinas första kurs via ABF. Redan för ett år sedan började hon hålla tvåspråkiga akvarellkurser, som snabbt blev fullbokade.

Hur kommer det sig att det blev broderi i stället för akvarell?

– Akvarell är viktigt i mitt konstnärliga arbete och i min undervisning, men broderi erbjuder ett annat tempo och en närvaro. Det är meditativt och tillgängligt för dem som inte ser sig själva som konstnärer. Broderi förenar tradition, berättande och kreativt uttryck. **f**

ABF GER LJUD ÅT VIKTIGA BÖCKER

Att spela in ljudböcker är ingen särskilt lönsam affär. Men i Malmö hjälper ABF till med att göra fackböcker tillgängliga.

– Jag ser det som en folkbildningsinsats, säger författaren Petter Larsson som har fått hjälp med två av sina böcker. **TEXT** ELISABET WAHL

Många kulturhändelser och arrangemang hade inte blivit av om inte ABF funnits där som katalysator. Nu finns det ytterligare ett exempel: ljudböcker.

Det är ABF Malmö som samarbetar med författaren Petter Larsson. Det började 2024 med fackboken *Riggat* som då inte kom ut som ljudbok på grund av höga produktionskostnader.

– Jag stod utanför ABF och sålde böcker på ett evenemang när en kvinna kom fram och frågade om den fanns som ljudbok. När hon hörde att den inte fanns sa hon "det här måste vi ordna".

”I TUFFA EKONOMISKA TIDER ÄR DET TILL EXEMPEL MER RISKFYLLT ATT GIFTA SIG MED EN FATTIGLAPP.”

Så gick hon över till ABF-gänget som stod en bit bort och frågade om de inte hade en studio.

Det hade ABF Malmö mycket riktigt och en tid senare läste Petter Larsson in sin bok och fick även hjälp av en studiotekniker. Snart är det dags igen när han ska läsa in *Det är det här som kallas kärlek*. Boken kommer ut i höst och undersöker parbildning ur ett sociologiskt perspektiv.

– Relationer säger något om hur vårt samhälle är strukturerat. I tuffa ekonomiska tider är det till exempel mer riskfyllt att gifta sig med en fattiglapp.

Ljudböckernas intåg har förändrat Litteratursverige. Det har tillkommit många nya lyssnare utan att läsarna egentligen har försvunnit. Men för författarna ger ljudböckerna ofta ingen inkomst.

– Man får några ören per lyssning, så det handlar om hundralappar, inte ens tusenlappar. De som skriver mer avancerad skönlitteratur och vi

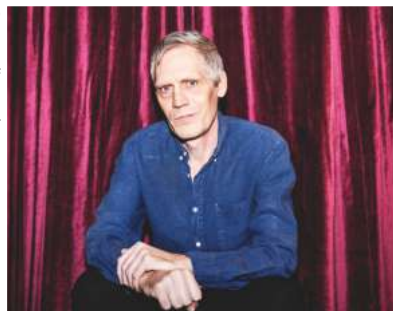
som skriver fackböcker är förlorarna. Man borde egentligen skapa alternativa och Rättvisemärkta ljudbokstjänster.

Så vad tycker du om ABF:s insats här?

– Det här är jättebra! Det är folkbildning, nu kan fler lyssna på smalare böcker. ABF har också infrastrukturen med inspelningsstudior, så det är bra att de används så här. **📢**

© Emmalissa Pauly

© Shutterstock

HALLÅ DÄR!

LOUISE OLSSON är LO:s förste vice ordförande. LO bildades 1898 och är en sammanslutning av tretton fackförbund som organiserar runt 1,36 miljoner arbetare.

Hur ser LO:s planer ut för valrörelsen?

– Vi har sedan ett år tillbaka satt vilka frågor som vi driver. Det är full sysselsättning, men även pensionerna som inte levererar enligt vad pensionssystemet ska leverera. Vi vill avskaffa det orättvisa karensavdraget vid sjukdom och ta tuffare tag mot arbetslivskriminaliteten.

Vad kommer valet att handla om, om du får bestämma?

– Jag leder LO:s operativa valledning. Sedan har vi distrikt runt om i landet som hade valupptakter tidigare i år. Det som prioriteras är att sätta våra frågor på dagordningen, att vara ute på arbetsplatserna och prata om varför våra frågor är viktiga för Sveriges arbetare. Vi vill att valet ska handla om vanliga människors vardagsproblem. Oro för pensionen, oro för att bli arbetslös, oro för att bli sjuk.

Ni på LO har begärt en förhandling med Svenskt Näringsliv om att sänka den normala veckoarbetstiden. Hur går det arbetet?

– Vi har lämnat över våra krav. Förhoppningen är att vara klara innan nästa avtalsrörelse (våren 2027, reds. anm.). Svenskt Näringsliv har uttryckt att de inte är intresserade av att förhandla, men å andra sidan har vi en modell i Sverige där parter förhandlar sinsemellan.

Visst har ni även en stor tvärfacklig satsning med ABF på gång?

– Vi håller på med en större utbildnings- och studietutredning. Det kommer hända mycket på det området och ABF har en jätte viktig roll. Vi har alltid arbetat, och fortsätter att arbeta, med ABF.

Hur önskar du att LO och ABF samarbetar framåt för att främja bildning och demokrati?

– När man lever i en demokrati är bildningsfrågan fundamental. Det är där det börjar – i folkbildningen. Det är väldigt oroande med minskade anslag till folkbildningen, vilket kommer att nedmontera det demokratiska inflytandet. Det är inte bara studieförbunden som drabbas av nedskärningarna, utan hela civilsamhället. I oroliga tider behöver vi rusta oss mot auktoritära krafter.

MAJKEN ROSENBERG

► I varje nummer presenterar vi en av ABF:s 46 medlemsorganisationer och 29 samarbetsorganisationer.

MAMMAKÖREN SOM VÄXER SÅ DET KNAKAR

Allt behöver inte ta paus för att du föder barn. Så tänker föreningen Mammakören vars verksamhet har vuxit så det knakar sedan starten år 2024. *Fönstret* träffar kören under en tisdagsförmiddag i ABF-huset i Stockholm och möts av stämsång, en inkluderande atmosfär och fler gulliga bebisar än vad man nästan klarar av. **TEXT** ELISABET WAHL **FOTO** STEFAN BLADH

*”Stammarnas oberörda lugn
Lövens milda sus
Drömmen som varar en sommar”*

Det här är i vanliga fall några strofer ur en dikt av Harry Martinson, men i dag sjungs den som en kanon när en av Mammakörens grupper träffas. Det är första gången som kören sjunger dikten och rummet i ABF-huset på Sveavägen 41 i Stockholm fylls denna tisdagsmorgon långsamt med

starka harmonier och klang när ord och musik sitter allt tryggare.

Under den här träffen hinner kören också med låtar som *Don't you worry 'bout a thing* och en tvåstämmig version av *Like a prayer*. Hela tiden sporrar och instruerar körledare Malin Thorsentjus deltagarna med både liknelser och entusiasm.

– Bara kasta i väg tonen!

– Sopraner, här måste ni hålla ut i två takter och hjälpa mig lite.

– Nu börjar det likna mongolisk strupsång. Det är väldigt snyggt, men det är kanske inte det vi ska göra i dag.

Mycket skulle kunna ha hämtats från en slumpmässigt utvald körövning var som helst i Sverige, men allt är inte riktigt som vanligt. För på golvet – tuggande på en leksak, sovande i vagnar och nyfiket tittande i någons trygga famn – finns det bebisar. Massor av bebisar. Mammakören är nämligen, precis som namnet antyder,

Sångövning med körledaren Malin Thorsentjus.

Frida Welin med bebis Rut.

en kör för mammor. I det här fallet för-
äldralediga mammor med barn som oftast
inte har hunnit fylla ett år.

– Det är viktigt att göra något för sig
själv som nybliven mamma. Samtidigt
som det också är viktigt att få komma till
ett ställe som är inkluderande och har
högt i tak. Här är det ingen som störs av
en bebis som gråter eller någon som byter
en blöja, säger Alice Albiin som är med
och organiserar Mammakören.

kören är Frida Welin. Hon har sjungit
i kör förut och blev tipsad om den här
möjligheten av en kompis. Hennes Rut är
rummets snabbaste krypare och gör stän-
digt små utflykter för att undersöka båda
de andra barnen och deras leksaker.

– Jag tycker ändå att det går ganska bra,
även om det var lugnare innan hon bör-
jade krypa. Men det är jättehärligt att få
komma hit och sjunga. Det tycker vi båda.

Även Sofia Dos Santos som är på plats

– Jag tycker det är bra att jobba väl-
digt tydligt med ett konsertmål. Då får
man något att sikta på både kreativt
och konstnärligt, säger körledare Malin
Thorsentjus.

Men hur är det egentligen då att leda
en kör med en massa bebisar i rummet?
Enligt Malin går det alldeles utmärkt. När
hon sätter sig vid pianot och börjar kompa
är fokus helt på musiken.

– Det går bra. De finns där, men de gör
det bara hemtrevligt. Bebisar älskar ju
musik också, så när vi sjunger är det fak-
tiskt ofta ganska lugnt.

”STUDIER HAR VISAT ATT SJUNGA TILLSAMMANS ÄR EXTRA VIKTIGT
FÖR NYBLIVNA MAMMOR. DET KAN BÅDE FÖREBYGGA
FÖRLOSSNINGSDEPRESSION OCH HJÄLPA DEM SOM HAMNAT DÄR.”

Mammakören kom i gång år 2024 efter
ett inlägg på Facebook. En första grupp
blev snabbt fullteknad och nu arrangeras
flera träffar i veckan. En förening har
bildats och intresset bara växer. ABF har
också funnits med på ett hörn redan från
starten.

– Det samarbetet har fungerat toppen. I
början innan vi var en förening hjälpte de
oss med fakturering och allt sådant så att
vi kunde fokusera på kören.

En som gör sin andra termin i Mamma-

med dottern Olivia gör sin andra termin.
Hon har också sjungit i kör tidigare, men
uppskattar blandningen av erfarna sångare
och nybörjare.

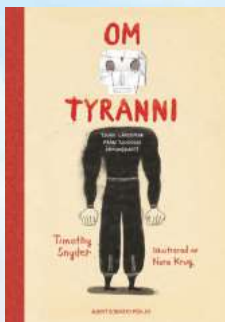
– Det är mycket pussel hemma när
man är föräldraledig, så det här är ett bra
sätt att få ihop det. Det här är verkligen en
lagom utmaning.

Målet med kören är inte bara att
erbjuda träffar en gång i veckan. Den här
terminen siktar man på en stor workshop
på mors dag.

När Fönstret lämnar ABF-huset är ett nytt
sångsuget gäng på väg in, medan många
i den första gruppen går på gemensam
lunch. Allt sjungande har gjort de flesta
barnen trötta, så flera av dem sover redan.

– Vi hoppas kunna erbjuda det här i
flera städer framöver. Studier har visat
att sjunga tillsammans är extra viktigt för
nyblivna mammor. Det kan både förebygga
förlossningsdepression och hjälpa dem
som hamnat där. Så vi vill fortsätta växa.
Vi brukar säga att vår dröm är att fylla
hela Globen när vi fyller tio år. 🎵

DEMOKRATIKLASSIKER Nästa år firar Timothy Snyders bok *Om tyranni* tio år. Den har blivit en modern klassiker som visar vad historien har att lära oss om fascismens och tyranniets framväxt. Boken skrevs efter att Donald Trump blev president första gången, men är nu mer aktuell än någonsin. Demokratiinitiativet Vi måste prata har nu tagit fram en studiehandling i tre träffar. EW

GRATISODLING

Precis som med många andra fritidsintressen går det att lägga stora summor pengar på odling. Att köpa verktyg, specialtillbehör och färdiga plantor kan lätt få kostnaderna att dra i väg. I nya boken *Gratisodla* visar Theres Lundén och Johannes Wätterbäck hur du kan bygga upp din odling med små medel genom att bland annat samla fröer, föröka växter, skapa din egen jord och återbruka material. Ett komplement till de vanliga guideböckerna i odlingscirkeln. EW

VALMATERIAL Hur ska vi förstå, samtala och agera i en tid av informationspåverkan? Om det handlar studiematerialet *Vem i hela världen kan man lita på?* Materialet är framtaget centralt av ABF och kan användas för att

rusta medlemmar att förstå mediepåverkan och skapa trygghet kring AI, digitala rykten och desinformation inför valet i höst. Tanken är också att ge ett bra underlag till samtal om yttrandefrihet, demokrati och ansvar i din cirkel. EW

NYTT STUDIEMATERIAL – DJUPA KLIMATSAMTAL

Studiematerialet *Hopp och sorg i en vilsen tid* vill skapa meningsfulla samtal om klimatet och framtiden. I cirkeln ingår både musik och eget skapande.

– Vi vill sänka trösklarna för att mötas i det som känns på riktigt och kunna bearbeta klimatkänslor tillsammans, säger Karolina Lundahl som är en av personerna bakom materialet.

AV ELISABET WAHL

Det märks snabbt att *Hopp och sorg i en vilsen tid* inte är ett traditionellt studiematerial. Här finns qr-koder till musik att lyssna på och eget skapande ingår. Den andra träffen ska dessutom helst hållas utomhus.

– Vi ville ha en annan form och ett annat format som inte handlar om att du ska lära dig saker som någon annan har bestämt. Det är heller inte tänkt att någon ska leda träffarna, utan gruppen gör det tillsammans med hjälp av materialet, säger Karolina Lundahl som tagit fram studiematerialet tillsammans med Gustaf Mattisson.

Materialet är framtaget i ett samarbete mellan ABF, Förändringsakademien och forskningsmiljön Design efter framsteg (Malmö universitet och Linnéuniversitetet). Det handlar om just hopp och sorg inför den klimatomställning vi står inför.

– Vi bemöts alla med så många negativa besked och många tycker att det är tufft att slå på nyheterna. Att ses för att prata och skapa tror vi kan ge både hopp och meningsfulla samtal.

Formatet lämpar sig för grupper mellan fyra och sju personer och passar exempelvis föreningar, miljonätverk, bokklubbar, arbetsplatser eller kompisgänget. De tre träffarna beräknas ta två och en halv timme per gång och till varje träff hör ett kuvert med samlat material.

– På varje träff öppnas ett kuvert och vi har fått jättefin återkoppling från deltagare. De tycker att materialet har gett dem möjlighet att prata klart om saker som man kanske inte pratar om annars. Och det ger hopp att möta andra som funderar på samma sak. 📍

ABF SOMMAREN 2026

Vill du få med något i kalendariet?
Tipsa oss om vad ABF ordnar på din ort!
Mejla: elisabet.wahl@gmail.se.

28 MAJ - ABF VÄSTERNORRLAND GLESBYGDENS KRAFT

I föreläsningen "Håkki – the power of glesbygd" får du träffa Tomas Håkki Eriksson som samlar på berättelser från småbyar och gör ståuppkomik om livet långt ifrån stan.
► ABF-lokalen, Ånge, kl. 17.45–19.

29 MAJ - ABF HALLAND IRLÄNSK AFTON

The Shanahans bjuder på folkmusik med irländska toner.
► Folkets Hus, Oskarström, kl. 18–19.

30 MAJ - ABF HALLAND VISAFTON

Med rötter i den nordiska visskatten och utbildning från Nordiska visskolan tolkar Hannes Westlund visor. Det går rakt in i hjärtat – ibland med skratt, ibland med tårar.
► Dramalogen, Halmstad, kl. 15–16.

1 JUNI - ABF NORRA STOCKHOLMS LÄN VÅLDETS OLIKA SKEPNADER

Järfälla kvinnojour håller föreläsning om våld i nära relationer, våldets olika uttrycksformer och hur vi kan hjälpa.
► Jakobsbergs folkhögskola, Järfälla, kl. 18–19.30.

2 JUNI - ABF AROS HISTORIEN OM EN VÄCKELSERÖRELSE

En kväll om Biskopskulla kyrkas historia och dess koppling till Erik Jansson – en av 1800-talets mest omtalade religiösa gestalter.
► Biskopskulla kyrka, Örsundsbro, kl. 18.30–20.30.

7 JUNI - ABF ÖREBRO LÄN INSPIRERAS AV TRÄDGÅRDSBESÖK

Vi hälsar på hos Stolpens trädgård där vi hittar klippträdgård, kryddland och dammar. Hundratals växter är planterade på och omkring berget som omger handelsträdgården.
► Ölme Stolpen, Kristinehamn, kl. 10–13.

12 JUNI - ABF VÄST FÖRBJUDEN KÄRLEK

Mian Lodalen berättar om verkliga personer som blir levande i hennes senaste roman-svit: *Lisa och Lilly, Lesbiska ligan*, samt *Dansaren och demonerna*.
► Verket, Göteborg, kl. 13–14.

13 JUNI - ABF GÄSTRIKLAND EN DAG MED STICKNING

Det spelar ingen roll om du är ny eller gammal stickare, alla är välkomna när vi firar världsstickardagen.
► Folkets Hus, Hofors, kl. 10–15.

15–17 JUNI - ABF MALMÖ SYDVÄST MATLAGNING FÖR JUNIORER

Vi lagar spännande och smakrika rätter samtidigt som vi lär oss tips och trick.
► Estethuset, Trelleborg, kl. 10–13.

15–18 JUNI - ABF STOCKHOLM KREATIVT SKRIVANDE

Här får du kasta dig in i lekfulla skrivövningar som väcker intuitionen och öppnar dörrar till minnen, tankar och reflektioner. Fokus ligger på trygg gemenskap, skrivglädje och ren inspiration.
► ABF-huset, Stockholm, kl. 10–14.45.

22–25 JUNI - ABF SÖRMLAND GRUNDKURS I BOKBINDERI

Lär dig grunderna i bokbinderi – från lösa blad till färdig bok. Deltagarna arbetar med egna projekt utifrån sina intressen, med handledning under hela kursen.
► Munktellarenan, Eskilstuna, kl. 10–15.

27 JUNI - ABF DALARNA HÅRDROCKSMANGEL I KRYLBO

Femte upplagan av festivalen som fokuserar på hardcore, metal, punk och hårdrock. Lokala akter blandas med internationella artister.
► Torp, Krylbo, kl. 13–23.30.

LÄS MERA I SPALTEN ►

2 JULI - ABF SKARABORG BRUKSDRÖMMAR

Välkommen till en personlig, ärlig och musikalisk resa i gränslandet mellan visa och americana.
► Folkets Hus, Hällekis, kl. 19–20.

23 JULI - ABF HÄLSINGLAND GUIDNING I FINNSKOGEN

Upptäck mer om den skogsfinska kulturen genom en guidad visning.
► Finnskogsmuseet, Skräddrabo, kl. 13–13.30.

BERÄTTA MER!

"NU KOMMER BESÖKARE FRÅN HELA VÄRLDEN"

Den 27 juni anordnas festivalen Krylbomangel i Krylbo i Dalarna. ABF:s EMIL LANTZ är initiativtagare.

Berätta mer!

– Det är en endagsfestival med inriktning på genrerna punk, hårdrock, hardcore och metal. Jag startade den för fem år sedan. Vi har ungefär 1 000 besökare, men har plats för 1 500.

Hur har festivalen utvecklats under de här fem åren?

– Första gången var det fyra band, nu är vi uppe i nio. I början var det mest äldre lokala besökare, nu kommer folk från hela världen. Vi har flera fina samarbeten, bland annat med Suicide Zero och Metalheads Against Bullying. I år verkar vi få besök av Orange Day, en organisation som arbetar för minskat våld mot kvinnor.

På vilket sätt är ABF kopplat till festivalen?

– Jag är anställd av ABF och ägnar en hel del tid åt festivalen. Sedan har jag kollegor på plats som informerar om våra cirklar och vår verksamhet. Jag letar också efter band inom ABF som vi kan bjuda in.

Hur hoppas du festivalen ska utvecklas?

– Jag skulle gärna se att vi blev en två- eller tredagarsfestival. Drömmen är att kunna ägna en hel dag åt ABF:s unga artister. Då skulle unga som vill lära sig mer om hur det är att jobba som ljudtekniker också kunna vara med.

Vilket är ditt bästa tips till den som vill starta en egen festival?

– Tänk efter och hör av dig till någon som redan har gjort det. Det är så lätt att göra misstag, jag gör fortfarande det efter att ha bokat band i trettio år.

Vad ser du mest fram emot med årets festival?

– Att det blir lapp på luckan och soligt väder. Jag vill lyfta fram alla band, men det känns lite extra roligt att kunna bjuda på en reunion med bandet Filthy Christians, som kommer från Falun här i Dalarna.

ELISABET WAHL

”HAR SVÅRT ATT TÄNKA MIG EN TID DÅ BILDNING ÄR VIKTIGARE”

Hon vill ses i ABF-huset på Sveavägen 41 i Stockholm, såklart. När vi slår oss ned i den öppna lokalen ”Hjärtat” bortom receptionen i markplan så kan inramningen knappast vara bättre. Människor strosar förbi, på väg till ett möte eller en studiecirkel – och vid bordet bakom oss blir Sveriges tidigare statsminister Ingvar Carlsson intervjuad.

AV ERIC SUNDSTRÖM ILLUSTRATION FREDRIK PETERSSON

Anna Ekström har haft blytunga uppdrag med utbildning och folkbildning som en röd tråd i ett kvarts sekel. När *Fönstret* ber henne blicka ned på bildningslandskapet från en fiktiv helikopter blir hon allvarlig – och det som orar mest är nedskärningarna på folkbildningen.

– Folkbildning ger människor möjlighet att finna sin väg i livet, att söka och få ett jobb, du kan få yrkesutbildningar av olika slag, det är ett sätt att ge behörighet till universitet och högskolor, du får kulturyttringar att leva vidare, det är en förberedelse för att komma in på Konstfack, Musikhögskolan eller andra skolor, säger hon och tar kompositören Ludvig Göransson som exempel.

– Han kan gödsla med Oscarstatyetter snart, men det är inte så många som vet att han har studerat på Ingesundsk folkhögskola.

Med en folkbildares tydlighet understryker hon att skolans högre syfte alltid har varit ett politiskt tvisteämne mellan höger och vänster. Det nya är att den historiska uppslutningen kring folkbildningen har upphört.

– Ett troligt huvudskäl är att det finns en motsättning mellan en mer auktoritär utveckling och själva bildningstanken, och det är ju ingen hemlighet att det är SD som driver på för att montera ned studieförbunden. Men för mig är det obehagligt att man från den resterande högern går med på att stämpla folkbildning som ett vänsterprojekt.

Hon noterar att det även har skett en förskjutning i synen på civilsamhället.

– Under hela min uppväxt har civilsamhället varit omhuldat från vänster till höger, och om något mer omtyckt av högern. När jag var ung

kunde vänstersidan vara lite skeptiska mot civilsamhället, det var staten och kommunerna som kunde sköta saker bäst. Nu är det högern som står för misstänkliggörandet, konstaterar hon.

Vad ska en studiecirkelledare göra när arbetet med att bilda sina medmänniskor ifrågasätts och misstänkliggörs?

– Håll fast i de stora idealen, fortsätt att tro på folkbildningens kraft, fortsätt att envist hävda att i folkbildningen är alla välkomna, från vänster till höger. Och säg emot om någon sprider felaktigheter om folkbildning, och orkar du inte själv kan du stötta någon som orkar.

Som ordförande för Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation (Rio), som representerar 110 folkhögskolor, kan hon konstatera att det finns andra utmaningar än direkta nedskärningar: satsningar som inte förlängs, kombinerat med stora kostnadsökningar.

– Under 2025 upphörde tre folkhögskolor och det är ett väldigt dystert rekord i svensk historia, säger hon och varnar för att fler kan tvingas stänga.

Men några sekunder senare förbyts oron till en lång plädering för allt positivt och viktigt som folkbildningen medför. Hon framhåller hur studieförbund och folkhögskolor tar ett stort ansvar för gruppen med funktionsnedsättningar och medger hur tårarna rann under ett besök på en afasikurs där män kämpade med att hitta tillbaka till talet. Hon berättar också om ABF Stockholms omfattade verksamhet och olika samarbeten – och hur den nya konsertlokalen i ABF-husets källare ska förstärka bilden av ett levande jazz- och kulturhus.

▶ ANNA EKSTRÖM

Född: 1959 i Mora.

Bakgrund: Sacos ordförande 2001–2011, Skolverkets generaldirektör 2011–2016, gymnasie- och kunskapslyftsminister 2016–2019, utbildningsminister 2019–2022.

Uppdrag: Ordförande för ABF Stockholm, ordförande för Rio (Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation), ordförande för Biskops Arnö folkhögskola och Birka gårdens folkhögskola, ordförande i styrelsen för Umeå universitet, ledamot av Normalms stadsdelsnämnd (S).

Lästips: *Mina strider* av Nalin Baksi, samt poesi av Stig Sjödin.

Fika: Kaffe samt Finlandia marmelad-konfekt.

– Jag har svårt att tänka mig en tid då bildning är viktigare än nu, säger Anna Ekström och exemplifierar med Riofamiljens stöd till uppbyggnaden av en folkhögskola i Vovchok i krigets Ukraina.

Så kan det bli en återkomst till svensk politik om S vinner valet?

– Om du hade frågat för ett halvår sedan hade jag sagt ja, om jag hade fått frågan. Men nu har jag precis fått barnbarn och är mer inriktad på den lilla världen, säger Anna Ekström och ser så stolt ut som bara en nybliven mormor kan göra. **F**

Även i kommande nummer av *Fönstret* kommer vi att fika eller äta lunch med en folkbildare eller eldsjäl i civilsamhället.

FOLKBILDNINGEN BEHÖVS MER ÄN NÅGONSIN

För några veckor sedan besökte jag och min sextonårige son Europeiska historiens hus i Bryssel. Ett museum beläget intill Europaparlamentet, som gripande skildrar en europeisk historia präglad av kolonialism, nazismens och stalinismens brutala och auktoritära regimer – och kallt krig mellan öst och väst.

Men fram växer också en historia om kamp för allmän och lika rösträtt, yttrandefrihet, demokrati och murar som faller. Arbetarrörelsens kamp för solidaritet och rättvisa, miljörörelsens kamp för hållbara livsmiljöer, kvinnorörelsens kamp för kvinnors lika rätt. Och inte minst fram-

Därför känns det både angeläget och som ett stort privilegium för mig att kliva in i ABF:s fantastiska rörelse. Som nyvald förbundssekreterare ser jag fram emot att tillsammans med alla engagerade ABF:are fortsätta stärka vårt förbund. Ett innerligt tack för förtroendet! Den värme jag mötte på ABF:s förbundsstämma nyligen går rakt in i mitt röda hjärta.

Nu behöver vi fortsätta arbetet med att rusta ABF:s organisation för de utmaningar vi står inför. En självständig folkbildare, möjliggörare och mötesplats behöver en stark organisatorisk förmåga som klarar av att leva upp till samhällets

”DEMOKRATI OCH MÄNNISKORS LIKA VÄRDE ÄR INGET VI KAN TA FÖR GIVET. TVÄRTOM, DE MÅSTE STÄNDIGT FÖRSVARAS.”

växten av ett demokratiskt samarbete över nationsgränser – ja, vi var ju trots allt i Bryssel.

Besöket ledde till många fina samtal mellan mig och sonen. Demokrati och människors lika värde är inget vi kan ta för givet. Tvärtom, de måste ständigt försvaras.

Nu ser vi återigen hur högerpopulistiska och auktoritära rörelser växer fram i Sverige och internationellt. Krafter som ifrågasätter grundläggande demokratiska principer, mångfald, fri kultur och kunskapsbildning.

Jag menar att folkbildningen behövs mer än någonsin. Folkbildningens idé om det fria samtalet, att genom nyfikenhet och gemensamt lärande bygga samhörighet och tillit mellan människor är demokratiens främsta motståndskraft. Att reflektera tillsammans med andra utvecklar vår förmåga att förstå vår samtid och vara delaktig i samhället.

krav, samtidigt som vi försvarar vår fria roll. Det är bara tillsammans som avdelningar, distrikt och förbund kan bygga en långsiktig stabilitet och utvecklingskraft för Sveriges största studieförbund.

Vi ses runt om i ABF-Sverige. Det ser jag fram emot!

© Malin Rosenberg

MALIN CEDERFELDT ÖSTBERG, nyvald förbundssekreterare i ABF.

NAMN & NYTT

- ABF i Tyresö har byggt ut sina verksamhetslokaler. Nya studie- och mötesrum skapar fler möjligheter för studiecirklar, kurser och möten. Under invigningen den 9 maj kunde besökarna prova olika aktiviteter, besöka en utställning med deltagaralster och få information om kommande studiecirklar och evenemang.

- I våras presenterade ABF en rapport om en ny svensk modell för civil beredskap. Tanken är att folkbildningen ska bli en tydligare del av totalförsvaret.

Några av förslagen:

- En särskild folkbildningsmiljard inom försvarsbudgeten – 200 miljoner kronor per år under fem år.
- Minst ett studieförbund i varje kommun som nav för lokalt beredskapsarbete.
- Utbildningar i källkritik, informationsförståelse, krisberedskap, första hjälpen, preppning i bostadsområden och på arbetsplatser samt upprätthållande av civila samhällsfunktioner vid kris eller krig.

3 FRÅGOR ...

... till **MARCUS NOWAK**, verksamhetsutvecklare i Karlskoga och Degerfors.

Ett nytt konserthus i Karlskoga har invigts.

Hur var ABF delaktiga?

– Vi var representerade med Karlskoga konsertförening, och flera ungdomar som spelade var med via ABF. Även dansgruppen Loud medverkade. Min familj var där och tyckte att det var fantastiskt bra.

Vad kommer konserthallen betyda för ABF Karlskoga?

– Mycket! Förhoppningsvis kan konserthallen bli ett stopp för artister. Vi i ABF kommer garanterat att förlägga konserter där. De har satsat på ljudet i lokalen, så det kommer fungera jättebra.

Hur fungerar samarbetet med orkestrar i området?

– Det varierar från år till år. Vi gör en planering ihop med varje orkester, och det kan vara cirklar med alltifrån tjugo till sextio personer. Vi diskuterar vilka behov som finns, till exempel hjälper vi Konsertföreningen med marknadsföring. Många band har replokaler via vårt musikhus.

© Privat

MAJKEN ROSENBERG

FLERSPRÅKIGHET KAN BLI FRAMTIDENS SUPERKRAFT

”BETWEEN THOUGHT and expression lies a lifetime”, sjöng Lou Reed. Vi ägnar mycket av våra liv åt att försöka minska glappet mellan det vi vill uttrycka och vår förmåga att säga det. Något av det vackraste med att vara förälder är att få följa den processen på nära håll, att få se när ett barn lär sig använda språk.

Min son är tre år gammal men talar redan tre språk. Det beror inte på att jag är en despotisk pappa som tvingar honom att sitta uppe till midnatt och plugga. Förklaringen är att han självmant, med barnets superkrafter att absorbera nya ord och läten, har tagit till sig de språk han hör omkring sig. Eftersom jag jobbar med språk och skrivande var jag först orolig att denna lingvistiska kakofoni skulle skapa förvirring och blygsamhet hos honom. Det blev tvärtom. Han har på egen hand

”PÅ KVÄLLARNA VILLE HAN PLÖTSLIGT BARA LÄSA SVENSKA BARNBÖCKER, SE PÅ SALTKRÅKAN OCH ALFONS.”

utvecklat ett sprudlande språkintresse och kastar sig galant mellan svenskan och engelskan.

Vi pratar engelska hemma och jag kämpade länge med att få honom att bry sig om svenskan. Men intressant nog förändrades det så fort han började på en förskola i Frankrike. Då verkade han plötsligt förstå vad språk var. På kvällarna ville han plötsligt bara läsa svenska barnböcker, se på Saltkråkan och Alfons. Det var som om upptäckten av en tredje kultur, som varken var mammas eller pappas, gjorde honom mer nyfiken.

Det är just det som forskningen visar. I boken *Third culture kids* skriver de amerikanska författarna David Pollock och Ruth Van Reken att flerspråkighet föder

kreativitet, nyfikenhet och öppenhet. Det gör inte barn förvirrade och blyga – de får kompasser att navigera i världen. Att lära sig flera språk tidigt ”stärker bara barnets förmåga att anpassa sig och vara kreativ”, eftersom förmågan att förstå omvärlden är så nära kopplad till den språkliga förmågan.

Boken kom redan för sjutton år sedan men ligger fortfarande på nionde plats över de mest sålda böckerna i USA om barn och föräldraskap. Det är nog ett tecken på hur ämnet, även i en värld av höjda murar och kärv nationalism, blir mer relevant.

Det känns också hoppfullt att kulturen just nu svämmas över av flerspråkighet. I den nystartade tidskriften *Lyktan*, som har just flerspråkighet som tema, skriver Loretto Villalobos en intressant essä om

den spanska sångaren Rosalía, vars musik ”inte bara är ett musikaliskt projekt, utan ett språkligt och andligt experiment på 13 olika språk”.

Rosalía visar också vägen för en global kultur som absorberar och experimenterar med språk och kulturer från alla håll, utan att bli slätstruken eller likriktad. Tvärtom visar hon hur alla dessa intryck samexisterar i ett dynamiskt konstnärskap som samtidigt bejakar något unikt regionalt.

Alla barn föds som världsmedborgare, skriver språkforskaren David Pagmar i boken *Barnet och språket*. Det är genom att exponera dem för flera olika språk, så tidigt som möjligt, som vi kan bejaka denna vackra, kosmopolitiska instinkt. 📖

MARTIN GELIN

Journalist och författare bosatt i Paris – aktuell med boken *Mjuk makt. Kultur och propaganda i den nya världsordningen* (Volante). Skriver regelbundet i *Dagens Nyheter*, *The Guardian* – och *Fönstret*.

Scanna här!

Snart är Sommarchansen här!

Den 25 maj-7 juni har du som medlem i ett LO-förbund möjligheten att vinna härliga priser från våra samarbetspartners!

Håll utkik efter lodjuret Lo som delar med sig av enkla sommartips!
Sommarchansen hittar du på LOMervärde.se

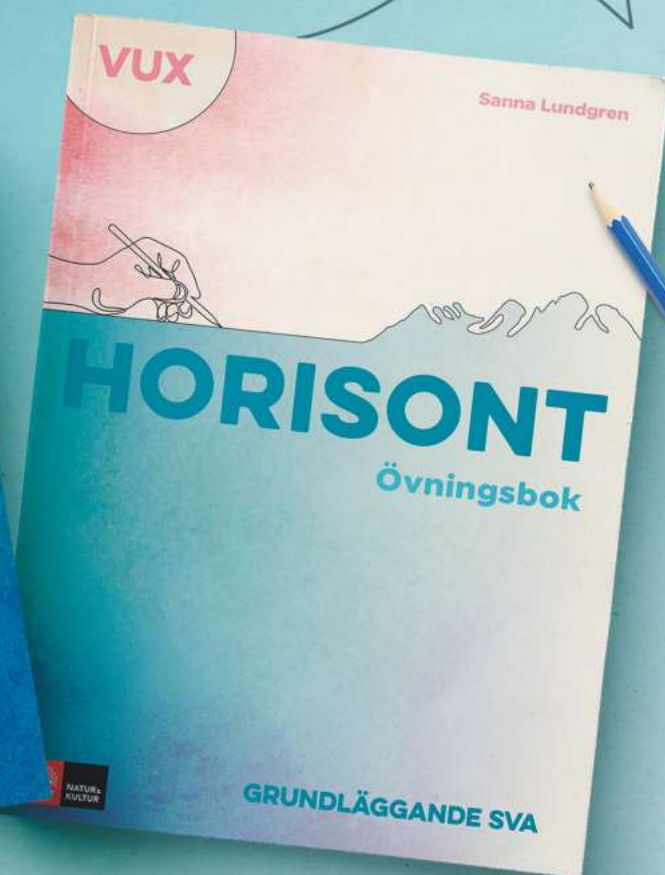
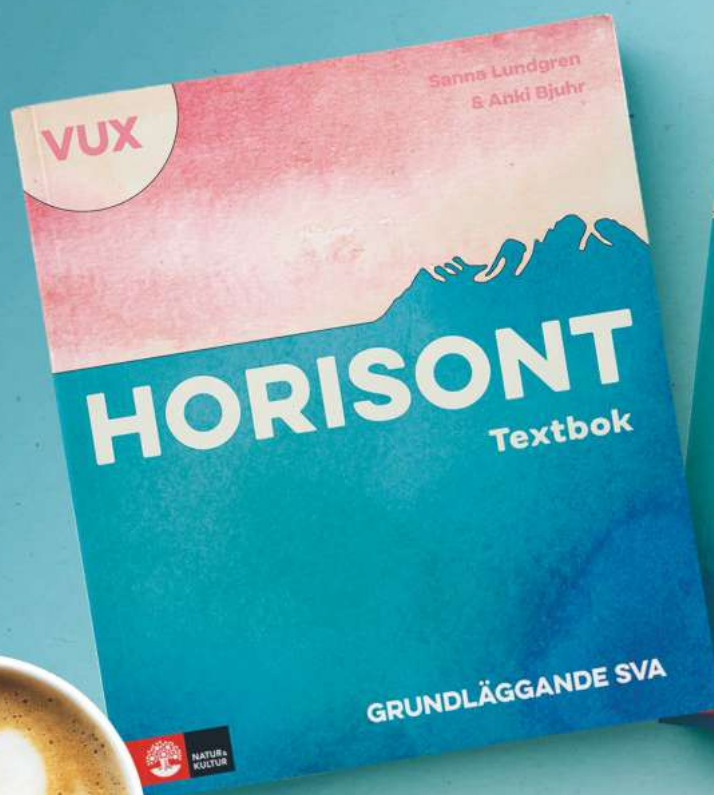

Upptäck en ny HORISONT

Ett nytt basläromedel för vuxna elever
som läser grundläggande sva.

Horisont ger eleverna förutsättningar
att använda språket i vardags-, samhälls-,
studie- och arbetslivssituationer.

För
grundläggande
sva

Beställ ditt utvärderingsexemplar
på nok.se/horisont

